

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

katedra trestního práva

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**ORGANIZOVANÝ ZLOČIN
(vybrané trestněprávní a kriminologické aspekty)**

**Mgr. Karel Horák
Zenklova 26
Praha 8**

listopad 2009

**CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE
FACULTY OF LAW**

department of criminal law

RIGOROUS WORK

**ORGANIZED CRIME
(chosen criminal and criminological aspects)**

**Mgr. Karel Horák
Zenklova 26
Praha 8**

november 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 12. listopadu 2009

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Pavel ...', is written over a horizontal line.

Konzultant

Doc. JUDr. Josef Zapletal, CSc

katedra kriminologie Policejní akademie České republiky v Praze

Obsah

I. Pojem a charakteristika organizovaného zločinu	1
1. Výskyt organizovaného zločinu z historického hlediska	
1	
2. Organizovaný zločin a lidská práva	3
3. Organizovaný zločin jako specifický druh podnikání	4
4. Příčiny a podmínky vzniku jevu	5
5. Organizovanost	9
6. Způsob a postup vzniku organizovaných skupin (geneze)	10
7. Mezinárodní organizovaný zločin	12
8. Nebezpečnost organizovaného zločinu	13
9. Dvě definice organizovaného zločinu	15
II. Významné rysy a zvláštnosti organizovaného zločinu a jeho projevy ve společnosti	
1. Osobnost pachatele	17
2. Násilí	19
3. Exaktní přístup k organizovanému zločinu	21
4. Organizovaný zločin z pohledu viktimologie	22
5. Recidiva u organizovaného zločinu	28
6. Praní špinavých peněz	30
7. Nejčastější konkrétní podoby organizovaného zločinu	32
a) nezákonný obchod s drogami	33
b) nezákonný obchod se zbraněmi, výbušninami a radioaktivním materiálem	36
c) racketeering	37
d) terorismus	37
e) krádeže motorových vozidel a obchodování s nimi	39
f) krádeže uměleckých děl a starožitných předmětů a obchodování s nimi	40
g) padělání	41
h) obchodování s lidmi	43
ch) korupce	46
i) tzv. „kriminalita bílých límečků“	48
j) trestná činnost v procesu privatizace	50
k) daňová kriminalita	51
l) počítačová kriminalita	52
m) obchod s lidskými orgány	54
n) obchod se živočichy a rostlinami	55
III. Nástroje kontroly organizovaného zločinu	57
1. Obecně	57
2. Zločinné spolčení	59
3. Činnost agenta	62
4. Autorita orgánů činných v trestním řízení	64
5. Ochrana svědků	67
6. Extradice	72
IV. Prognóza organizovaného zločinu v České republice a možnosti prevence proti organizované kriminalitě jako kriminalitě kvalitativně vyššího stupně	74
1. Prognóza vývoje	74
2. K prevenci organizované kriminality	75
3. Konkrétní snahy o potírání organizovaného zločinu v letech 1999-2009	82
4. Vývoj organizovaného zločinu z pohledu statistického	84
5. Organizovaný zločin a judikatura	86
6. Potírání organizovaného zločinu podle budoucí právní úpravy	87
7. Závěr	92
Poznámky	95
Seznam literatury	98

I. POJEM A CHARAKTERISTIKA ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU

1. Výskyt organizovaného zločinu z historického hlediska

Nové a permanentně se měnící společensko-politické a ekonomické poměry v České republice a komplexní makro, mezo a mikrostrukturální transformační procesy probíhající ve střední i východní Evropě vytvořily a stále vytvářejí kvalitativně nové podmínky pro život a aktivity lidí, a to bohužel nejen v pozitivním slova smyslu. V uvedeném geoprostoru, naší zemi nevyjímaje, se udomácnily i ty nejnebezpečnější formy trestné činnosti, pro něž se souhrnně vžilo označení „organizovaný zločin“ nebo „organizovaná kriminalita“. Tento jev, jehož kořeny sahají do přesně nezjištěné historie (některé stopy lze odhalit již ve starověku i středověku), se intenzivně začal projevovat na přelomu 19. a 20. století v USA, kde dosáhl vrcholu ve 20. letech 20. století. Během dalších dvaceti let se postupně rozšířil i za hranice USA, například do Itálie, Japonska i Latinské Ameriky ¹⁾, které jsou dodnes považovány za baštu světového organizovaného zločinu.

Jelikož jde o celosvětový globální problém, jehož existence se stále více vymyká kontrole a který zažívá nebývalý boom, bylo by iluzorní domnívat se, že bychom právě my byli vůči němu imunní, a stejně tak iluzorní by bylo prohlašovat, že vinni za jeho rozšíření k nám jsou všichni ti, kdo realizovali zásadní režimové změny na přelomu let 1989 a 1990. Lehko bychom totiž mohli ve svých úvahách dospět k závěru, že jediným opravdu účinným společenským lékem proti organizovanému zločinu je dokonale fungující socialismus nebo komunismus, což je tvrzení zcela absurdní. Nelze samozřejmě na druhou stranu nijak zastírat, že právě zmiňované změny vytvořily bezděky příležitost pro infiltraci organizovaného zločinu i do České republiky. Nešlo například oddělit podporu tržního hospodářství od záruk svobody pohybu a pobytu. Přitom je na první pohled zřejmé, že právě to mělo na průnik organizovaného zločinu do České republiky největší vliv.

Samozřejmě, že i před rokem 1990 k nám sahala chapadla organizovaného zločinu. Šlo přitom o trestnou činnost zejména hospodářského charakteru, která dokonce vedle ekonomiky "oficiální" vytvořila postupně ekonomiku "šedou". Ostatně vývoz uměleckých předmětů a starožitností, dovoz nedostatkového zboží a nelegální směna valut jsou toho nejlepším důkazem. Tato trestná činnost se dnes s odstupem dvou desetiletí může jevit ve srovnání s dnešní jako triviální a lehce potlačitelná, dodejme však, že ani ta by nemohla ve své míře existovat minimálně bez propojení na represivní státní orgány. Je v této souvislosti jen na škodu, že vzhledem k dnes již jinak konstruovaným či dokonce zcela novým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoně nelze empiricky srovnat výskyt tohoto druhu kriminality v období „pozdního socialismu“ a dnes, pokud bychom se ovšem mohli spolehnout na statistická data z té doby. Nesporným faktem však přesto zůstává, že trestná činnost podřaditelná pod pojem „organizovaný zločin“ se vyvíjí zejména po stránce kvalitativní velmi rychle.

Vytvoření univerzálně platné definice organizovaného zločinu je z fenomenologického pohledu poměrně náročné. Mezinárodní smlouvy, vnitrostátní právo, kriminologie, penologie, ale i psychologie a psychiatrie svými definicemi nedospívají k univerzálnímu pojetí. Shodují se však obecně na tom, že jde o nejzávažnější a nejnebezpečnější projev protispolečenského jednání, nejvážnější útok na lidská práva a svobody.

2. Organizovaný zločin a lidská práva

Organizovaný zločin v sobě zahrnuje útok na ústavní zásady a principy a zákonnost ve státě, představuje útok na integritu státu, fungování parlamentní demokracie a hrozbu pro svobodnou demokratickou společnost. Tak současně nutí společnost k sebeobraně reakci. Ta si uvědomuje přirozeně rozpor mezi nutností zabezpečit základní lidská práva a svobody pro každého jednotlivce a nutností státu v určitých případech do nich zasáhnout. Zejména česká societa opatrně odměřuje míru nevyhnutelných zásahů téměř na lékárnických vahách, možná vzhledem k

nepříliš vzdáleným historickým reminiscencím, možná z ne příliš úplného poznání tohoto jevu, či všeobecnému sklonu k podceňování mimořádných situací. Při poněkud hlubším poznání ovšem zjistíme, že o rozpor nutně jít nemusí, přijmeme-li názor, že v zájmu ochrany převážné většiny společnosti nebo jejích jednotlivých členů není prostě jiné cesty než práva těch, kteří neuznávají práva jiných, dočasně a mnohdy i natrvalo omezit. Bez tohoto zásahu, tedy bez nevyhnutelné ochrany společnosti jako celku i jejích jednotlivých členů není možné zabezpečit ani jejich svobodný a všestranný rozvoj. Jsme však schopni vůbec určit hranice oněch zásahu? Přijmeme jako stát v boji proti organizované kriminalitě i ta nejpřísnější opatření státního donucení? Nezcizitelnost práv všech členů lidské společnosti je zdůrazněna již ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a lidských právech, nám nejbližší pak v Listině základních práv a svobod. V takovýchto rovinách, jež bychom mohli - a nijak hanlivě - označit za proklamativní, se jeví boj s organizovaným zločinem jako nepříliš náročný. Odvaha stát opouští v okamžiku, kdy má vnitrostátním právem upravit metody a prostředky takového boje a zejména tehdy, má-li zabezpečit bezvýjimečnou vymahatelnost práva. Pokud stát připustil, že zřejmě nejúčinnější metodou (sic!), jak zamezit páchání trestné činnosti, je paradoxně samo páchání ex lege pardonované (agent), napadne nás v této souvislosti, zda již nejde o stav naprosté bezradnosti nad tím, jak se s organizovaným zločinem vypořádat. Při pohledu za hranice ovšem zjistíme, že tato "bezradnost" má - stejně jako organizovaný zločin sám - mezinárodní charakter a nejde tedy jen o bolesti čistě specificky české. Organizovaný zločin a jeho pachatelé jsou ve srovnání s účinností prostředků k jejich eliminaci prozatím vždy o pověstných „několik kroků“ napřed. To má vliv i na samotnou úspěšnost při odhalování trestné činnosti tohoto druhu, která je spíše důsledkem chyb pachatelů, než propracovanou a systematickou prací policie.

3. Organizovaný zločin jako specifický druh podnikání

Organizovaný zločin představuje specifický typ nehomogenní mnohostranné trestné činnosti, která se na první pohled příliš neliší od činnosti podnikatelské (je

někdy nazývána "crime industry"). Také například reaguje na poptávku (nezřídka oficiálně odmítanou), kterou udržuje nebo záměrně uměle vyvolává, a také je jejím smyslem a cílem uspokojování potřeb a orientace na dosažení snadného maximálního zisku. Toto "podnikání" ovšem počítá s nezákonnými ilegálními prostředky, které se vyznačují vysokým stupněm bezskrupulóznosti a kromě převážně ihned spotřebovávaného nebo tezaurovaného zisku je jeho cílem též získávání neoprávněných výhod a získání vlivu ve veřejném životě, zejména v politice. Zisk však je rovněž používán coby investice do boje s konkurencí, ke zkvalitňování technického vybavení či k zajištění ochrany a bezpečnosti.

4. Příčiny a podmínky vzniku jevu

Každý společenský jev má své příčiny a podmínky vzniku a nejinak tomu bude u organizovaného zločinu. Nepochybně jimi bude na jedné straně odvěká touha po konzumním způsobu života a bohatství, změna hodnotového systému, absence slušnosti, kulturnosti, morálky, právního vědomí, využití dojmu beztrestnosti, prolamování přirozených lidských zábran a osvojování si násilí jako zcela běžného a každodenního jevu, na straně druhé pak zejména faktický finanční nedostatek nebo pocit z nedostatku, nepochopení mladých lidí a nenaplnění jejich očekávání, padající tabu, zásahy do setrvačnosti běhu života, přílišná rychlost, překotnost a nekontrolovanost toku událostí veřejných i privátních vedoucí k pocitu frustrace, bezperspektivnosti, bezradnosti a bezúspěšnosti. Tyto příčiny mají sociopsychický charakter.

Pokud jde o podmínky rozkvětu organizovaného zločinu, jsou velmi rozmanité. V případě, že by organizovaný zločin byl doménou jen některých zemí a byl spíše jevem výjimečným, bylo by možno hovořit o slabém státu jako o ústřední podmínce jeho výskytu. Světové společenství bez falešných předsudků a matoucích údajů přiznává, že situace v expanzi organizovaného zločinu je velmi vážná. Organizovaný zločin zasahuje státy bez ohledu na jejich ekonomickou vyspělost, tradice, kulturu, dominantní náboženství, národnostní složení, státoprávní uspořádání i stupeň

demokratičnosti. Stranou jsou jen opravdu země geograficky odlehle s velmi nízkou úrovní infrastruktury a možností komunikace s ostatním světem.

Protože podmínek je celá řada, uvedu jen ty nejdůležitější:

- relativní propustnost státních hranic (bezvízové styky, vznik unií států, nedostatečná ochrana "zelené" státní hranice),
- globalizace finančních sítí,
- globalizace informačních sítí,
- rozvoj komunikace, který měl za následek vyšší transparentnost a pomyslné "zkracování" vzdáleností a "zmenšování" světa,
- rozvoj dopravy osob i zboží,
- růst mezinárodního obchodu (celní a měnové unie, odstranění celních ochranných bariér),
- vznik a růst významu tzv. "kosmopolitních světových měst", která fungují jako uzlová místa pohybu světového kapitálu a zároveň poskytují svou anonymitou a dostupností techniky prostor pro budování zločineckých základů,
- změna globálního politického klimatu (konec studené války, rozpad "světové socialistické soustavy"),
- příklon postkomunistických zemí ke kapitalismu a
- četnost lokálních i regionálních ozbrojených konfliktů a s nimi spojený nárůst migrace.

V České republice speciálně kromě dříve zmíněných příčin a podmínek působily a působí kladně, tedy ve prospěch organizovaného zločinu zejména tyto kriminogenní faktory:

- geografická poloha,
- přítomnost domácích zločineckých uskupení,
- transformace ekonomiky,
- nedostatečná legislativa zaviněná těžkopádným legislativním procesem, fluktuací státních úředníků, častou obměnou odborných týmů ústředních orgánů státní správy ve vazbě na výměny vlád i jednotlivých jejích členů,

- neřízená migrace
- nedostatečné personální vybavení orgánů činných v trestním řízení zkušenými odborně zdatnými a těžko zkorumpovatelnými profesionály,
- naopak posílení organizovaných skupin, zejména narkomafií o osoby znalé policejních a zpravodajských metod práce,
- nedostatečné oddělení moci výkonné a soudní a
- nedokonalá mezinárodně smluvní základna, zejména absence mezinárodních smluv o právní pomoci se zeměmi jako je např. Čína a některé země bývalého SSSR.

Česká republika má opravdu velmi výhodnou geografickou polohu. Leží ve střední Evropě, je členem Evropské unie a státem vázaným tzv. Schengenskými dohodami²⁾. Tyto skutečnosti v kombinaci s poměrně kvalitním dopravním (zejména leteckým) propojením na celý svět předurčují Českou republiku minimálně na kvalitní tranzitní prostor pro přepravu drog a odcizených motorových vozidel.

Jak již bylo uvedeno, „otevřením“ hranic na sklonku roku 1989 k nám organizovaný zločin nevnikl coby nový prvek, v malém měřítku zde již existoval. Nebylo proto nikterak složité oslovit zkušené jednotlivce a skupiny, využít jejich tuzemských vazeb a napojit je na skupiny v jiných zemích.

Neustálý proces transformace ekonomiky, zejména proces privatizace, se projevuje dosud plně nestabilními vlastnickými vztahy, vznikem řady nových (zhusta krycích) obchodních společností „na jedno použití“, reformou peněžních ústavů a dalších finančních institucí, jakož i často upravovaným, značně složitým a málo přehledným daňovým systémem. Je zcela pochopitelné, že organizované skupiny jakékoli nejistoty státu při transformaci beze zbytku využijí - investují "špinavé peníze" (a tak je legalizují), snaží se získat majoritu ve strategických firmách, investičních fondech, peněžních ústavech. Transformační procesy s sebou přinášejí také špatnou platební morálku, bankroty peněžních ústavů inspirované pochopitelnou nedůvěrou obyvatelstva k nim a nízkou - protože vyvíjející se - úroveň obchodně-podnikatelské etiky. To vše dokáží reprezentanti organizovaného zločinu utilitárně využít či zneužít.

Přirozeným průvodním znakem každé společenské změny je komplikovaný přerod právního řádu. Ekonomika ve svém vývoji právo zákonitě předbíhá, je dynamičtější. Nemá proto valného smyslu opakovat mnohokrát zmiňovaná obvinění odpovědných, že ekonomické změny záhy po "startu" protrhly právní rámec, v němž se měly uskutečňovat, probíhaly živelně a v bezpečném časovém předstihu před "upocenou" legislativou. Mezery v právním řádu ostatně najdeme i dnes s výmluvou na „chybějící politickou vůli“. Jen jí můžeme například „poděkovat“ za to, že Trestněprávní úmluva o korupci uzavřená v roce 1999 se stala součástí českého právního řádu až v roce 2002, že zcela nový trestní kodex³⁾ spatřil světlo světa až po téměř dvaceti letech od zahájení legislativních prací, že není stále dořešena problematika plošných majetkových přiznání, že dosud přetrvávají problémy s ratifikací mezinárodní úmluvy o Mezinárodním trestním soudu. Přitom jde o jedny z nejdůležitějších nástrojů státu k potírání organizovaného zločinu.

Otevřeně je třeba přiznat, že právní řád se dodnes nevyrovnal s transformací ekonomiky 90. let minulého století. Stovky a tisíce právních předpisů - zákonů i předpisů prováděcích – i „novely novel“ komplikují jejich aplikaci. Řízení, zejména soudní, se počítají na léta. Právní řád je nadále veskrze benevolentní, přičemž za vše jmenujme jen elastickou politiku licenční, neuspokojivě vymezený střet zájmů, neuspokojivou právní úpravu zadávání veřejných zakázek, lobbying dokonce bez jakýchkoli pravidel, výrazně a neodůvodněně širokou imunitu poslanců a senátorů, a stále relativně nízké trestní sazby u trestných činů spadajících pod množinu organizovaného zločinu.

Konečně Česká republika výrazně podcenila regulaci migrace. Od počáteční role tranzitní země se postupně ocitla v roli země cílové. Na našem území se usazují osoby, které postupně vytvoří etnické zázemí pro členy organizovaných skupin, ať jde již o migranty s bývalých zemí SSSR a Jugoslávie, Vietnamu, Číny, Blízkého východu a Afriky. Zapojení českých občanů do skupin, rekrutujících se z příslušníků těchto národů, se stále častěji mění z původního pouhého „poskytování servisu“ (účastí v orgánech pofidérních obchodních společností, fiktivními sňatky, pozváním a ubytováváním cizinců) na řídicí role.

5. Organizovanost

Z užívaného přívlastku "organizovaný" jednak vyplývá, že tato mnohostranná trestná činnost podřaditelná pod nejrůznější trestněprávní kvalifikace je páchána s určitou nemalou měrou perspektivy s krátkodobými či dlouhodobými strategiemi, jednak to, že bývá lépe či hůře plánovitá, konečně - a to je zřejmě nejběžnější vazba - je páchána ve skupině ⁴).

Skupina se vyznačuje hierarchickou strukturou různého stupně (rozdělenými funkcemi nebo rolemi), u níž pozorujeme relativní stálost jejího složení ⁵) a kde se pro udržení kázně, disciplíny, loajality a vnitřní kompaktnosti užívá v "rozumné symbióze" prostředků negativní motivace (fyzického a psychického násilí) s prostředky motivace pozitivní (podíly ze zisku, odměny). V této skupině různého počtu členů obojího pohlaví platí ve spojení s přísnou mlčenlivostí (omerta) takzvaná zásada informační nezbytnosti. Spočívá jednoduše v tom, že každý člen skupiny zná a může mít k dispozici jen okruh těch informací, které nezbytně nutně potřebuje ke zdárnému splnění svého úkolu.

Tato zásada přirozeně zahrnuje i spolupráci uvnitř skupiny, kdy člen zpravidla zná jen úzký okruh spolupracovníků své hierarchie, maximálně pak nezbytně nutně prozrazené spolupracovníky vyššího stupně, kteří zejména provádějí jeho kontrolu, kterým předává získané poznatky, aniž by je sám využil, nebo kterým odevzdává výtěžek z trestné činnosti.

Pro naplnění hlediska efektivity bývá skupina strukturována i podle druhu trestné činnosti, aby k jejímu páchání využila zkušené recidivující pachatele a chovala se podle zásad dělby práce. Konečně v každé skupině působí tzv. tipař, jehož úkolem je (zpočátku hlavně vydíráním, kompromitováním a uplácením) získávat všemi prostředky další členy skupiny. Pokud se podaří přimět ke spolupráci osobu veřejně známou, státní úředníky či zaměstnance orgánů činných v trestním řízení, jejichž účast (alespoň v našich podmínkách) převážně nesleduje poměrně nebezpečný přímý vliv na průběh trestních řízení, ale jsou využiti pro své odborné schopnosti a informace, skupina jen minimalizuje možnost své dekonspirace.

Skupina se formuje na základě určitých jednotlicích znaků, jako je například jazyková příbuznost či etnický původ. Přirozeně v každé skupině je jiný stupeň dokonalosti, na kterém výrazně závisí možnost prozrazení.

Kriminologie rozlišuje dva základní typy organizovaných zločineckých skupin. Pro skupiny organizovaného zločinu s nejvyšší mírou organizace, trvalosti a soudržnosti, které aspirují dokonce k získávání politické moci, se vžilo označení „mafie“. Mafie aspiruje rovněž na rozhodující slovo v kontrole a minimalizaci represe ze strany orgánů státu. Pro mafie platí mimo to i několik dalších rozlišovacích znaků :

- Je založena na tradici rodinných klanů,
- projevuje se v ní autoritářský, vůdcovský princip,
- je řízena vojenskými způsoby řízení,
- vyskytuje se zde rodinná a klanová solidarita,
- četné jsou i citové vazby mezi členy a
- vzácností nejsou ani rituály a navenek (od ostatních občanů) odlišitelná příslušnost k mafii.

Naproti tomu nemafiánské zločinecké organizace se vyznačují zpravidla nižší měrou autority vůdců, konspirace, soudržnosti, trvanlivosti, dále pak proměnlivým postavením členů, autonomií členů, působí méně nápadně a nenajdeme zde citové vazby 6).

6. Způsob a postup vzniku organizovaných skupin (geneze)

Je jistě evidentní, že samo formování skupiny, popřípadě její působení a získávání vlivu má svou genezi. Časově si lze představit různě dlouhá období, po která se daří organizovanému zločinu etablovat se v určitých strukturách. Délka onoho období nepřímouměrně odvisí od podmínek, které má k životu, počítaje v to pochopitelně i prostředky jeho potlačování.

Jsou popsány následující etapy :

1. etapa: Uchycení

V této etapě dochází především k sondážním a monitorovacím činnostem. Během časového období různého trvání jsou vytipovány jednak lokality, v nichž lze očekávat menší aktivitu policejních složek, a jednak osoby, které lze na podkladě šikovně promyšlené taktiky kontaktáže potenciálně zařadit do okruhu členů skupiny nebo osob jinak spolupracujících. V určených lokalitách lze posléze zřídit například dílny k výrobě padělaných peněz, dokladů (totožnosti, celních, k identifikaci vozidel atp.), sklady a nezřídka i prostory pro změnu vizáže. V této fázi lze rovněž v malém měřítku započnout s "experimentální" trestnou činností včetně prvotní legalizace zisku z ní. Obecně lze však konstatovat, že na pozadí těchto aktivit je praktikována legálně vzniklá a legálně provozovaná (zpravidla obchodní) činnost.

2. etapa: Stabilizace

Časový prostor v 1. etapě dovoluje více či méně intenzivně dobudovávat vnitřní strukturu skupiny jak z kvantitativních, tak z kvalitativních hledisek. Forma experimentu je potlačována a přetvořena již v neexperimentálně (systematicky) páchanou trestnou činností, u níž se postupně zvyšuje její objem (z hlediska četnosti páchání skutků i z hlediska výnosů z trestné činnosti). V této etapě se již naplno projeví vliv konkurenčních skupin, což s sebou nese v závislosti na síle skupiny i případnou nutnost přehodnocení sfér vlivu. Nezřídka potom dochází k úplné nebo částečné přeorientaci na "předmět podnikání", popřípadě, opět v závislosti na síle skupiny, k obraně sfér vlivu. Systematika v této fázi je přirozeně přítomna i v legalizaci výnosů (zisku). Organizace dává všestranně najevo svou přítomnost.

3. etapa: Konsolidace

Tato etapa se vyznačuje enormním nárůstem objemu, tedy zintenzivněním trestné činnosti. Skupiny se již nespokojují se svým současným postavením a usilují o to, aby samy sobě odstraňovaly překážky bránící další expanzi. Korumpují proto státní zaměstnance a politiky s cílem prosadit své zájmy. Velmi významný je kontakt na hromadné sdělovací prostředky buď ve formě vnějšího ovlivňování, nebo přímo vstupem členů skupin do médií. V této fázi se lze setkat již i s fyzickými likvidacemi osob nepohodlných nebo likvidacemi provedenými jen pro exemplární potřebu.

4. etapa: Integrace

Zde již můžeme směle hovořit o vrůstání zločineckých skupin do mocenských struktur. Aktivity tipařů skupin dosáhly takového stupně, že nelze již odlišit "závislé" od "nezávislých". Organizovaná skupina dosáhla výrazného úspěchu v prosazování svých zájmů a pokud strategické funkce jsou obsazeny jejím nečlenem, jde o výjimku. Skupina již běžně ovládá a kontroluje značnou část veřejného života. Svým vlivem v peněžních ústavech výrazně legalizuje své zisky. Rovněž významná část hromadných sdělovacích prostředků je skupinou rigidně ovládána.

5. etapa: Globalizace

Charakteristika této fáze je velmi stručná - stát i média jsou již skupinou (mafii) plně ovládány.

7. Mezinárodní organizovaný zločin

Výrazným znakem organizovaného zločinu je rovněž jeho mezinárodní (nadmárodní) charakter, který si udržuje díky téměř neomezené možnosti pohybu osob, kapitálu a informací. Lze tak jednoduše a bezpečně dělit "místa výroby a spotřeby" (klasicky u drog), ukrývat osoby, kořist apod. Hojně lze využívat mezinárodní finanční systém a liberální daňové předpisy některých zemí. Zatímco mezinárodní zločin nezná hranic a využívá hojně prvků infrastruktury moderní průmyslové společnosti (moderní dopravní prostředky, počítačová a telekomunikační technika, zbraně), jeho stíhání jednotlivými státy s hranicemi, svrchovaností státních mocí, vlastními nekompatibilními právními řády, ale i technickým vybavením odvislým od jejich státních rozpočtů, nabírá zpoždění. Přesto není žádným způsobem možno popřít objektivní nutnost mezinárodní spolupráce. Základem pro ni jsou dvoustranné i mnohostranné mezinárodní smlouvy ⁷⁾, prakticky se projevuje členstvím jednotlivých států v mezinárodních organizacích ⁸⁾, budováním národních agentur ⁹⁾, účastí na konkrétních projektech ¹⁰⁾ a z toho plynoucími závazky a rozložením úkolů. Vzhledem k členství České republiky půjde ovšem prioritně o spolupráci v rámci Evropské unie.

8. Nebezpečnost organizovaného zločinu

Gnoseologický přístup k organizovanému zločinu by nebyl úplný bez alespoň rámcově popsaných konkrétních hrozeb, jejichž splnění, případně pozvolné plnění, lze očekávat při jeho bagatelizaci.

Ve své podstatě organizovaný zločin znamená narušení státních hranic, které i v procesu jejich vysoké prostupnosti chápeme jako atribut státní suverenity a bezpečnosti států. Organizovaný zločin ve své troufalosti představuje skrytou i otevřenou výzvu jejich suverenitě a autoritě. Nejde přitom o vojenskou výzvu, ale výzvu všem prerogativům státnosti.

Organizovaný zločin vytváří své specifické sociální skupiny. Nejde přitom jen o zločineckou skupinu, rekrutovanou z pachatelů trestné činnosti, ale také například sociální skupiny osob, které vytvářejí poptávku po produktech organizovaného zločinu (typicky konzumenti drog) nebo i skupiny samotných obětí (prostitutky). Hrozba pro společnost je však představována i vynakládáním finančních prostředků na represii i prevenci zločinu, které přirozeně chybějí v jiných položkách. Platí, že organizovaným zločinem jsou nejvíce ohroženy nejslabší a nejchudší vrstvy společnosti. Konečně organizovaný zločin vytváří své pro normální societu nepřirozené a zvrácené hodnoty. Vnáší neklid do domácí politiky, má vliv na zaměstnanost, prosperitu společnosti, vážně narušuje až paralyzuje autoritu státních orgánů, útočí na jejich operativnost a akceschopnost.

Organizovaný zločin koneckonců útočí na každého jednotlivce, nejen proto, že jeho represii i prevenci financuje stát z daní občanů. Jednotlivci je totiž také zpochybňován pocit relativního osobního bezpečí a namísto toho je vystaven pocitu ohrožení. Tento pocit vědomě či podvědomě ovlivňuje skladbu činností jednotlivce, životní styl, denní režim, způsob trávení volného času apod. Jednotlivec může být samozřejmě jak pachatelem, tak obětí. Role pachatele ovšem nijak nesnižuje riziko přeměny v roli oběti. Tato pravděpodobnost je však zřejmě vyšší u "průměrného" jedince a je jen správné, snižuje-li sám svou viktimitu¹¹⁾. Přehnané obavy však mohou vést na druhé straně k vymýšlení stále důmyslnějších skrýší, ke zbytečně složitému (někdy pro jedince samotného dokonce nebezpečnému) zabezpečování majetku, k přehnané nedůvěře k lidem, k duševním poruchám, k odhodlání brát spravedlnost "do svých rukou", popřípadě se jedinec z vlastního rozhodnutí exkomunikuje. Že organizovaný zločin výrazně poznamenává ty osoby, které se přímo podílejí na jeho odhalování i prevenci, je nabitelné.

Organizovaný zločin přináší hrozbu i pro národní a světovou ekonomiku. Není pravdou, že organizovaný zločin může mít vzhledem ke svým ekonomickým cílům pozitivní vliv na růst národního bohatství jednotlivých národních ekonomik. Zločin sám vytváří ve svých důsledcích bohaté elity, které mají přirozeně své specifické představy o životním standardu a prostředcích k jeho dosažení. Elity se soustřeďují na spirálovité množení zisku. Normálně fungující společnost potřebuje však široké rozdělování zdrojů mezi všechny společenské vrstvy stejně jako vyvážený rozvoj

sektorů. Nic takového ovšem u nadvlády organizovaného zločinu není možno očekávat.

Značná rizika přináší organizovaný zločin pro státy, které se nacházejí v procesu transformace ekonomik. Organizovaný zločin představuje vážné nebezpečí, že se transformace nemusí vůbec podařit, nebo alespoň ne tak, jak bylo zamýšleno. Tempo transformace je měněno, konečný její okamžik je oddalován. V tomto procesu panuje také nechuť politické reprezentace k metodám "vlády tvrdé ruky", všemu, co by i jen vzdáleně připomínalo totalitní způsoby řízení státu. Nastává pak otřes nedůvěry občanů v politické představitele reformních procesů, sociální a politické otřesy, což zpětně vytváří pro organizovaný zločin živnou půdu. Jistě není vyloučen v těchto souvislostech ani opačný pól, kdy vlády reformních zemí pod záminkou boje proti organizovanému zločinu neodůvodněně omezují lidská práva a brání plnému rozvoji demokracie. Ignorování a přehlížení snah organizovaného zločinu by mohlo vést ovšem také i k proměně volné soutěže politických stran v manipulovaný a zcela formální proces s předem dohodnutým výsledkem.

Uvedené poznatky lze shrnout do závěru, které formulovala Světová ministerská konference o organizovaném zločinu ¹²⁾ :

"Organizovaný zločin představuje přímou hrozbu pro národní i mezinárodní bezpečnost a stabilitu, je frontálním útokem na politickou a legislativní autoritu a je výzvou samotné autoritě státu. Poškozuje a ohrožuje společenské a ekonomické instituce a způsobuje ztrátu víry v demokratické procesy. Podkopává rozvoj a poškozuje vše, co se tímto rozvojem získává. Jeho obětí jsou celé populace, protože je zaměřen na kapitalizaci lidské slabosti. Kooptuje, láká do pastí a zotročuje části společnosti svými různými a propojenými nezákonnými aktivitami, zejména ženy a děti, a to zvláště prostitucí."

9. Dvě definice organizovaného zločinu

Světové společenství se dosud nesjednotilo ani na obecném názvu jevu, který zde uvádím slovy "organizovaný zločin" a „organizovaná kriminalita". Jenom angličtina užívá pro tento jev dvou pojmenování - "organized crime" a "crime serious". Termín "organized crime" bude zřejmě přesnější, neboť termín "crime serious" se spíše blíží českému "zvlášť závažné trestné činy", vypočtené v § 41 odst. 2 trestního zákona. Z dosud uvedeného bychom mohli tedy učinit závěr, že organizovaný zločin

- útočí na základní principy fungování státu a politický systém,
- představuje univerzální bezpečnostní riziko,
- destabilizuje světový hospodářský systém,
- vzniká z rozmanitých objektivních i subjektivních příčin,
- využívá touhy po konzumním způsobu života jednotlivců i skupin,
- sleduje hlavně dosažení snadného maximálního zisku a jeho zlegalizování,
- vyžaduje nekompromisní užití i nejpřísnějších prostředků státního donucení,
- má nadnárodní charakter,
- je plánovitý, cílevědomý,
- je páchán ve strukturované a vyvíjející se skupině s rysy subordínace,
- jeho živnou půdou je jakkoli oslabený stát,
- je podmíněn stupněm rozvoje teritoria, na kterém působí a
- boj proti němu má multidisciplinární charakter.

Pro úplnost uvedu ještě jedenáct kritérií, která užívá Evropská unie pro odlišení organizované kriminality od běžné:

- spolupráce více než dvou osob,
- podezření z páchání závažné trestné činnosti,
- činnost zaměřená na honbu za ziskem nebo získání moci,
- v organizaci má každý své konkrétní a specifické úkoly,
- činnost je dlouhodobá,

- uvnitř organizace panuje určitá forma kázně a kontroly,
- páčání trestné činnosti na mezinárodní úrovni,
- používá násilí a jiných prostředků k zastrašování,
- využívání stávajících hospodářských a obchodních struktur ve svůj prospěch,
- napojení organizace na procesy praní peněz a
- ovlivňování politiky, médií, veřejné správy, soudních orgánů nebo ekonomiky.

Porovnáme-li obě definice, zjistíme, že definice Evropské unie se více soustřeďuje na kvantitativní a dokonale popisné hledisko (ve více bodech charakterizuje samu organizovanou skupinu), aniž se byť jen okrajově zmiňuje o nástrojích potírání organizovaného zločinu. Vzhledem k nebezpečnosti jevu lze jakoukoli nekompletní definici považovat za jemný nedostatek.

Evropská unie zároveň dodává, že jsou-li spolehlivě zjištěny první tři body a alespoň další tři body z uvedeného soupisu, jedná se o organizovaný zločin ¹³⁾.

Nelze se jednoznačně přiklonit jen k jedné z uvedených definicí, zvláště pokud se obsahově vzájemně nevylučují a spíše se doplňují.

II. VÝZNAMNÉ RYSY A ZVLÁŠTNOSTI ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU A JEHO PROJEVY VE SPOLEČNOSTI

1. Osobnost pachatele

O osobnosti pachatele obecně platí, že je formována v určitém společenském prostředí, kde se vyskytuje vysoký počet sociálních vztahů a kde tyto vztahy silně nebo slabě, kladně nebo záporně na jedince - individuum - působí ¹⁴⁾. Správně ji poznat znamená výrazně zrychlit a zkvalitnit průběh objasňování i vyšetřování trestné činnosti a také mimo jiné správně aplikovat ustanovení § 23 trestního zákona pojednávajícího o účelu trestu.

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Újma, která je podstatou trestu a je prostředkem k dosažení jeho účelu, se různou měrou dotýká občanských práv, svobod, cti a majetku pachatele. Je nezbytné, aby tato újma byla adekvátní všem třem součástem tvořícím dohromady účel trestu (chránit, zabránit, vychovávat), aby byla objektivně nutnou a neponižovala lidskou důstojnost. Při úvaze o druhu a výši trestu je soud povinen posoudit kromě zákonné možnosti uložení trestu také

- vhodnost ukládaného trestu,
- možnosti nápravy pachatele,
- budoucí možnou recidivu,
- jakož i další hlediska uvedená v ustanovení § 31 trestního zákona.

Všemi však prolíná požadavek přísné individualizace.

Organizovaný zločin ve své rozmanitosti páchané trestné činnosti "vyrábí" pachatele, jenž jsou v řadě znaků odlišní od pachatelů ostatní běžné (neorganizované) trestné činnosti. S výhradou složitého až téměř nemožného generalizování na všechny pachatele je možno popsat s určitým stupněm pravděpodobnosti jejich profil.

Organizovaný zločin klade na osobu pachatele velké nároky. Takový pachatel musí zejména pochopit úkol svůj, úkoly skupiny, jejich vzájemné časové a místní vazby a součinnost, strukturu skupiny a její případné změny, zásady konspirace, musí být samozřejmě schopen zadaný úkol i přes jistý stupeň psychické i fyzické náročnosti realizovat (často s přemísťováním na velké vzdálenosti, nebo s "pendlováním"). Není výjimkou, že tito pachatelé oplývají odbornými znalostmi různého stupně, včetně jazykového vybavení. V tomto poměrně širokém spektru najdeme stránky, které lze záměrně ovlivňovat, i ty, které ovlivňovat nelze. Povahovými vlastnostmi počínaje, přes schopnosti (hlavně inteligenci), temperament, charakter, a fyzickými dispozicemi konče. Sestavujeme-li ideální "model" osobnosti pachatele organizovaného zločinu, oprostíme se od teorií, které se zabývaly

vytvářením typologie podle tělesných znaků pachatele a z toho usuzovanému sklonu k jejich delikventnímu chování¹⁵⁾. Byly by totiž pouhou spekulací. U každého pachatele trestné činnosti přirozeně nalezneme některé rysy, kterými se odlišují od "zbylé" části populace. Nebezpečí vulgarizace tkví ve tvrzení, že při shodnosti těchto rysů jsou někteří lidé právě proto potenciálními pachateli trestné činnosti. Vzhledem k tzv. multifaktorovému působení příčin delikvence je to zcela vyloučeno.

Jaký je tedy pachatel trestné činnosti charakteru organizovaného zločinu ?

- Ve špičkách nebo řídicích člancích oplývá organizačními a kombinačními schopnostmi,
- má velmi vyvinutou předvídavost,
- je méně emočně vyspělý, citově otupělý,
- ve špičkách nebo řídicích člancích vyniká dominancí, v nižších člancích submisivitou,
- je sugestibilní,
- je nepřátelský k okolí, zpravidla solitér a
- má narušený hodnotový systém, nezřídká jedná bez zábran a má sklony k destrukci.

Také proto, že organizovaná skupina i každý pachatel sám permanentně a programově pracuje na minimalizaci rizika dopadení, je jejich trestná činnost nesnadno odhalitelná, zdokumentovatelná a dokazatelná, pachatelé sami pak hůře odhalitelní a odsouditelní. Minimalizaci rizika odhalení lze zabezpečit využitím nenápadných osob, zejména žen, nebo i dětí, zpravidla však jen dílčím činností. Jen velmi výjimečně jsou pro trestnou činnost najímány osoby neinteligentní, asociální a psychicky labilní.

Rovněž tím, že nejsme schopni kvantifikovat stejnorodou ani nestejnorodou recidivu takových pachatelů, je podstatně ztížena účinnost prevence proti organizovanému zločinu.

Není pochyb o tom, že správně pochopená osobnost pachatele trestných činů subsumovaných organizované kriminalitě může přinášet pozitivní prvky do celého náročného procesu prevence, zejména pokud jde o hledání příčin této kriminality a snahy o jejich minimalizaci.

2. Násilí

Hovoříme-li o organizovaném zločinu, nelze opomenout jeho přímo integrální součást, kterou je přítomnost násilí při páchání trestné činnosti. Vyjdeme-li z toho, že základním požadavkem na dosažení maximálního zisku má být rychlost, je násilí zcela přirozenou nutností, neboť se užívá k odstranění překážek (právě existujících, nebo budoucích). Na rozdíl od terorismu organizovaný zločin velmi dbá, aby jeho aktivity probíhaly skrytě, nepozorovaně, mimo jakoukoliv publicitu. Za ideální proto považuje stav, kdy se lidé podprahově, instinktivně bojí a místo násilí stačí použít jen výhrůžky.

Násilí směřuje proti osobám a věcem.

a) *Násilí proti osobám*

očekáváme u těch trestných činů, u nichž je násilí pojmovým znakem skutkové podstaty. V českém trestním zákoně půjde o trestné činy z hlavy sedmé a osmé, ale i z hlavy první. U organizovaného zločinu se s násilím ovšem setkáme i tam, kde se tento fenomén běžně nevyskytuje, tedy například u trestných činů hospodářských nebo majetkových.

Cíli násilného jednání budou především

- osoby, které svou přítomností na místech činu brání hladkému průběhu spáchání činu (příslušníci policie, příslušníci ozbrojené i neozbrojené ostrahy objektů,
- náhodné osoby vyskytující se na místě činu, a to buď ty, které pachatele vyrušily, nebo jej pronásledovaly a pokusily se jej zadržet, konkrétní předmět útoku u trestného činu loupeže),
- členové konkurenčních skupin organizovaného zločinu (s cílem vytlačit skupinu z teritoria nebo přimět ji ke změně sfér vlivu),
- členové vlastní skupiny organizovaného zločinu (zde půjde především o "tresty" za porušení loajality, nebo tzv. vendettu - krevní mstu),
- osoby, které oznámily trestnou činnost (nejčastěji vydírané osoby),
- osoby, které mají v probíhajícím trestním řízení postavení důležitého (korunního) svědka,
- policisté (kriminalisté i vyšetřovatelé), vyšetřující soudci, státní zástupci (prokurátoři), soudci,
- osoby, odmítající spolupracovat se skupinou (násilí zde má exemplární charakter) a
- osoby blízké všem uvedeným osobám.

b) *Násilí proti věcem*

se vyskytne tam, kde

- je překonávána překážka bránící vniknutí do obydlí nebo jiných uzavřených prostor (pro spáchání trestného činu krádeže vloupáním, nebo prosté odstranění překážky ve formě přípravy, resp. budování "předpolí" pro jakoukoli trestnou činnost),
- je útočeno na majetek (zejména technické vybavení) konkurenční skupiny opět s cílem vytlačit konkurenční skupinu z teritoria nebo donutit ji ke změně sféry vlivu,
- prostřednictvím cílené destrukce jejího majetku nebo majetku osob jí blízkých je určitá osoba nucena ke spolupráci s organizovanou skupinou (zde může mít rovněž exemplární charakter a vzhledem ke své relativně malé účinnosti se takové

destrukce nejčastěji užívá jako první výstrahy, popřípadě jako začátek tzv. "racketeeringu"), ale i tam, kde

- je to zcela neočekávané a nelogické, popřípadě tam, kde destrukce majetku je jevem doprovodným a pro dosažení cíle trestné činnosti neužitečným, tudíž nadbytečným.

3. Exaktní přístup k organizovanému zločinu

Jak již bylo konstatováno, fenomén organizovaného zločinu nelze v jeho mnohostrannosti nijak exaktně postihnout. Statistiky policie i soudů vypovídají o pachatelích trestných činů a trestných činech, které mohou, ale nemusejí být součástí organizovaného zločinu. Z pohledu prazákladní obecné možnosti získávat alespoň tato relevantní data, je úloha všech, kdo podrobují organizovaný zločin zkoumání, podstatně ztížena. Organizovaný zločin v sobě totiž více či méně zahrnuje trestné činnosti, o kterých se orgány činné v trestním řízení nedozví. U organizovaného zločinu proto hovoříme o ne právě zanedbatelné (a měnící se) míře latence. Jde o tzv. skrytou (latentní) kriminalitu, na rozdíl od kriminality zjevné (skutečné, manifestní), kterou lze pohodlně statisticky zjistit, zaznamenat, a tedy v kriminologii popsat.

Pokud jde o příčiny latence organizovaného zločinu, budou jimi:

- Obava z ohrožení života potenciálního oznamovatele (svědka, poškozeného) a osob mu blízkých,
- obava z destrukce majetku těchto osob,
- obava z možného trestního stíhání těchto osob, (například typicky všechna korupční jednání),
- obava z nepružnosti, pomalosti a "závislosti" orgánů činných v trestním řízení,
- nedůvěra k represivním složkám státu,
- obava z publicity (zejména u sexuálních deliktů),
- nepochopení proběhlé události vzhledem k nízké úrovni právního vědomí,

- absence skutečné konkrétní oběti, která by mohla učinit oznámení o trestné činnosti a
- propojení na tzv. "vyšší kruhy", jež mají mnoho příležitostí i prostředků na zamaskování.

4. Organizovaný zločin z pohledu viktimologie

Snaha o co nejhlubší poznání fenoménu organizovaného zločinu z hlediska viktimologického může vyústit v nalezení poměrně účinných prostředků jeho prevence, přestože i v rozboru viktimologického aspektu organizovaného zločinu není možno zapřít určitý a ne právě malý stupeň obecnosti.

Viktimologie jako nauka o oběti trestného činu zkoumá

- osobnost oběti,
- roli oběti v genezi trestného činu,
- roli oběti v odhalování trestného činu, vyšetřování a dokazování,
- způsoby pomoci oběti a
- prevenci - metody a prostředky, jak se vyhnout roli oběti.

Máme-li definovat oběť trestného činu, vyjdeme ze zákonné definice poškozeného, jak ji podává trestní řád ¹⁶⁾ v ustanovení § 43 odst. 1, totiž že poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena morální nebo jiná škoda. Jelikož trestní řád dalším citováním oprávnění poškozeného (činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání, před skončením řízení se k věci vyjádřit, navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu) předpokládá, že osoba poškozeného může být známa a předpokládá její aktivní účast v trestním řízení. Rovněž lze zjistit, že poškozeným bude osoba, která posuzuje svou roli v setkání s trestnou činností a jejím pachatelem včetně škody, kterou utrpěla, výrazně subjektivně. Pojem "oběť" je sice zákonným termínem ¹⁷⁾, nicméně teoreticky je rozhodně širší než pojem "poškozený". Vzhledem

k míře latence organizované kriminality dokonce mnohem širší. Definice tohoto pojmu však bude velmi stručná : **Obětí trestného činu bude každý, kdo je trestným činem negativně dotčen.** Zde se na první pohled uplatňuje jak hledisko subjektivní, tak hledisko objektivní. Ano, obětí trestného činu bude i ten, kdo si újmu neuvědomuje, ten, kdo k ní zaujímá neutrální postoj i ten, kdo k ní zaujímá postoj zcela opačný, než by se dalo očekávat.

Poškozenými i oběťmi tak mohou být osoby fyzické i právnické.

Zatímco poškozené lze rozlišovat podle toho, zda mohou žádat náhradu škody v adhézním řízení, či zda mají jen procesní práva, oběti podle procesních kritérií nelze odlišovat. Jsou nestrukturované.

Jako všechny jsoucí jevy jsou vzájemně podmíněny, i spáchanou trestnou činností, zejména pokud jde o její následek (účinek), osobu pachatele, způsob spáchání, latenci, odhalitelnost a dokazatelnost, významně ovlivňuje osoba oběti.

Souhrn předpokladů k tomu, aby se osoba stala obětí, se nazývá viktimnost¹¹⁾. Ani organizovaný zločin není výjimkou, aby z centra jeho pozornosti byly některé právnické nebo fyzické osoby vylučovány. Naopak ve své mnohostrannosti a variabilitě zasahuje bez přehánění celé spektrum potenciálních i skutečných obětí.

Organizovaným zločinem nejvíce trpí stát, při zkoumání jeho viktimnosti lze však odhalit stejné skutečnosti, které umožnily samotný průnik organizovaného zločinu na jeho území a vcelku nepřilíš rušený rozmach. Je o nich pojednáno v kap. I/4. Viktimnost jiných právnických osob než státu, rekrutujících se zpravidla ze soukromého sektoru, závisí zejména na chování a jednání jednotlivých osob fyzických (zaměstnanců, pracovníků). Jelikož lze prakticky totéž navíc konstatovat u oběti-státu, vyplatí se věnovat více pozornosti osobám fyzickým. Tento přístup vychází z filozofie, že celek se skládá z jednotlivostí.

Viktimnost fyzických osob, které se podle mého názoru zcela nelze zbavit, je ovlivňována mnoha faktory. Lze je členit na ty, které

- mají původ v osobnosti oběti a na
- ostatní.

Obecně vzato je významnou viktimogenní skutečností organizovaného zločinu nestandardnost, vybočování, nápadnost a celková zajímavost v kladném i záporném smyslu.

Ta souvisí :

- S profesí (ať jde o předchozí, současnou nebo budoucí),
- se vzděláním,
- s odbornostmi jinak získanými včetně jazykové zdatnosti i určitých kuriózních odborností,
- s manuální zručností,
- s fyzickým vzhledem (sympatie, solidnost, sexuální přitažlivost),
- s rasou,
- s původem,
- s politickou příslušností,
- s náboženstvím,
- se zvyky a zlozvyky (denní režim, abusus nikotinu, alkoholu a drog),
- s chováním (zdrženlivé, provokativní, promiskuitní) a
- s povahovými vlastnostmi.

Pokud jde o ostatní viktimogenní příčiny přímo nesouvisející s osobností oběti (neplatí to ovšem stoprocentně), zařadíme sem hlavně

- prostředí, v němž oběť vyrůstala (kriminální prostředí, asociální prostředí, intelektuálské),
- kvantitu a kvalitu styků a kontaktů oběti (na "high society", orgány činné v trestním řízení),
- čílost společenského života oběti,
- dosavadní úspěchy a

- soukromý život (citová fixace na rodinu) a přístupnost soukromého života nepovolané osobě.

Oběť organizovaného zločinu bude zajímat pachatele samozřejmě nejčastěji z hlediska samotného smyslu organizovaného zločinu, kterým je posouzení otázky, zda oběť svým jednáním případně nejednáním umožní pachateli dosáhnout cíle - snadného a rychlého zisku. Viktimogenní faktory, které již byly nebo budou uváděny, jsou rovněž v centru zájmu tipařů, kteří jich využívají pro všestranné zkvalitňování struktury zločinecké skupiny (verbování).

Viktimogenní faktory se vyznačují jistým stupněm proměnlivosti u jednotlivých druhů trestné činnosti. Tak například u drogové kriminality bude hrát důležitou roli předchozí či současný abusivní chování všeho druhu, u obchodu s lidmi například sklon k promiskuitnímu a vyzývavému chování, tělesné anomálie, které mohou být dokonce u prostituce i v pornoprůmyslu žádané, a extravagance, u obchodu se zbraněmi, výbušninami a štěpným materiálem, vzdělání, odborné znalosti, manuální zručnost, vzdělání a odbornost bude důležitá i u finanční, daňové i počítačové kriminality.

U racketeeringu [blíže viz. kap. II/7.c)] bude například podstatné:

- okázalé chování oběti (oběť se ráda chlubí luxusem, případně vyzrazuje stav svého majetku, lpí na majetku),
- zveřejňování "slabých míst" (vztah k partnerovi, dětem, rodičům), jakož i
- zjištění nevhodných, intimních, negativních informací o oběti pachatelem vedoucí ke snadné vydíratelnosti oběti (homosexualita, promiskuita, mimomanželské vztahy, choroby nebo poruchy včetně duševních, kriminální minulost, původ, politické aktivity, dosud utajované příbuzenství atd.).

Pachatel organizované trestné činnosti - nejen u racketeeringu - bude pečlivě hodnotit také vlastnosti, popř. schopnosti oběti a z nich vyplývající postoje, jako je například :

- Agresivita a konfliktnost,

- konformnost,
- bázlivost,
- závislost ve formě submissivity,
- lehkomyšlnost a naivita,
- jednání pod tlakem (v mezních situacích), schopnost rychlého rozhodnutí a
- odvaha riskovat.

Pachatel, aby splnil úkol a dosáhl stanoveného cíle, musí pečlivě volit prostředky, jimiž trestnou činnost spáchá. I když organizovaný zločin používá i prostředků nevybíravých a krutých, zvláště pak ve své fázi integrace organizované skupiny, bylo by naivní redukovat jeho projevy jen na více či méně hromadnou likvidaci lidí. I pro pachatele jsou nezbytné úvahy o počtu zvolených prostředků, jejich použití z hlediska priorit, z hlediska adekvátnosti k vytčenému cíli a z hlediska přepokládaného účinku na oběť, popřípadě z hlediska možné obrany oběti (typicky například u racketeeringu). Užití každého prostředku lze kromě toho vyjádřit v penězích, což posouvá úvahy o použití prostředků i do roviny jejich rentability.

Kromě viktimmnosti je zapotřebí alespoň krátce se zmínit o viktimizaci, tedy o procesu přeměny potenciální oběti v oběť skutečnou. Krátce proto, že zde již nevystačíme s pouhými odhady a konstrukcemi a empirický materiál není k dispozici.

Obecně je možno uvést, že poznatky, které byly příkladmo citovány při zkoumání viktimmnosti, jsou získány snadněji a rychleji, zná-li pachatel svou oběť. Hloubka poznatků přitom závisí na kvantitativním hledisku (jak dlouho pachatel oběť zná) i na kvalitativním hledisku (jak dobře ji zná). U některých druhů kriminality se dokonce předpokládá co nejbližší (i když třeba jen pracovní nebo služební) vztah mezi pachatelem a obětí, zvláště tam, kde pachatel má vzbudit důvěru oběti. Tak tomu bude například u vražd (oběť dobrovolně odjede s pachatelem na místo činu), u kuplířství (dívka nemá důvod pochybovat o solidnosti firmy, která jí obstarává zaměstnání v cizině), u podvodů (klient po léta buduje image solidního klienta banky) a jiných.

Na druhé straně může být vzájemný vztah pachatele a oběti nevýhodný. Pro pachatele proto, že mu tak hrozí vyšší riziko odhalení, dopadení a usvědčení. Skupiny pachatelů organizovaného zločinu průběžně zdokonalují svá bezpečnostní opatření ve snaze uvedená rizika nikoli jen minimalizovat, ale zcela vyloučit. Je proto nabíledni, že oběti jsou všemi představitelnými prostředky zastrašovány a umlčovány, jejich vraždy nevyjímaje. Vzájemný vztah pachatele a oběti je však nevýhodný i pro oběť. Kvalita a hloubka tohoto vztahu může významně zesilovat, nebo zeslabovat obavy z pachatelovy pomsty, byl-li právě přičiněním oběti odhalen a usvědčen.

V předchozí kapitole, kde byla řeč o latenci organizované kriminality, byly zdůrazněny příčiny latence, z nichž některé jdou i "na vrub" obětí. Z hlediska typologie oběti hovoříme o oběti skryté. Zůstala převážně z vlastní vůle skryta před orgány činnými v trestním řízení.

Oběť organizovaného zločinu je dále více než kterákoli jiná vystavena kromě primární újmy újmě sekundární. Primární újma v době odhalování, resp. v době trvání trestního řízení, již skončila. Oběť byla unesena, zraněna, znásilněna, pohlavně zneužita, podvedena, oloupena, okradena. Nyní však je vystavena druhotným tlakům takové intenzity, které u organizovaného zločinu často přesahuje rozměr újmy primární.

Mám na mysli zejména :

- Přímé zastrašování oběti pachatelem či jinou osobou (písemné, telefonické a jiné výhrůžky hrozící oběti samotné, nebo
- nepřímé zastrašování oběti pachatelem či jinou osobou (výhrůžky hrozí rodině oběti nebo osobám blízkým), když smyslem obojího jednání je působit psychicky na oběť s cílem odradit ji od usvědčení pachatele, popřípadě jen k navození pocitů pochybností ohledně správnosti a úplnosti vnímání skutkového děje)
- neprofesionalitu či chyby orgánů činných v trestním řízení (procesní chyby, v jejichž důsledku je nezbytné třeba i několikrát opakovat výslech oběti, nedodržení povinností vyplývajících z utajení totožnosti svědka),

- nežádoucí, popřípadě přímo odmítaná publicita ze strany oběti,
- postoj veřejného mínění k oběti (bagatelizace, nebo naopak přehnaný odsudek, šíření fám a planých obav).

Poznatky viktimologie je kromě prevence zapotřebí správně využít i v represi.

Viktimologická hlediska nejen u odhalování, dokumentace i postihu organizovaného zločinu je třeba mít na paměti jak při rozhodování o vině, tak i při ukládání trestu.

5. Recidiva u organizovaného zločinu

Na první pohled se může nastolení otázky recidivy u organizovaného zločinu v našich podmínkách jevit jako předčasné. Nezkušenosti s recidivou organizovaného zločinu však vyplývají i ze zcela banálního důvodu. Zkoumání recidivy tak, aby přineslo užitečný závěr, vyžaduje delší čas - jednak dobu spáchání nebo (trvalejší) páčání činu, dobu odhalování činu, dobu trvání trestního řízení, dobu výkonu trestu (to je zvláště významný faktor vzhledem k přepokládané délce u zvláště závažných trestných činů a s nimi spojenými podmínkami pro podmíněné propuštění), dobu od odpykání trestu do dalšího spáchání trestné činnosti atd. Doba cca 20 let (počítaná od roku 1989) je dobou na zkoumání recidivy příliš krátkou, aby bylo možno dojít k nějakým empiricky podloženým závěrům.

Ovšem z toho, co bylo řečeno o zločinecké skupině i o pachateli, lze vyvozovat, že u organizovaného zločinu nalezneme oba typy recidivy. Stejnorodou můžeme očekávat vzhledem k dělbě práce ve zločinecké skupině a specializaci na určitou trestnou činnost, nestejnorodou pak u méně tuze organizovaných skupin nebo tam, kde jeden druh organizované trestné činnosti pachatel páchá ohrožováním či porušováním více objektů, když jde o jednočinný i vícečinný souběh.

Institut recidivy hraje důležitou roli v represivních nástrojích kontroly organizovaného zločinu, je obecnou přítěžující okolností [u nás např. § 34 písm.l) tr. zákona], je obsažen ve formálních i materiálních podmínkách pro ukládání trestu zvláště nebezpečnému recidivistovi (§ 41 tr.zákona).

Některé státy poznatků o recidivě využily pro velmi přísný institut známý pod názvem "tříkrát a dost". Podle něj soudy obligatorně uloží trest odnětí svobody na doživotí, odsuzuje-li pachatele taxativně vyjmenovaných zvláště závažných trestných činů, ačkoli tentýž pachatel byl pro třeba jen jeden z nich již dříve odsouzen. Zavedení tohoto institutu do českého trestního zákona není možné zejména vzhledem k jeho neslučitelnosti se zásadou volného hodnocení důkazů a zejména se zásadou individualizace při ukládání trestu. Čas od času je však i toto téma veřejně diskutováno, i když z pohnutek čistě populistických.

Není přitom pochyb o tom, že by poznatky o recidivě organizované trestné činnosti přinesly významný pokrok v její prevenci minimálně vyšší efektivností systému penitenciární i postpenitenciární péče.

6. Praní špinavých peněz

Mezi hlavní znaky organizovaného zločinu patří dosažení maximálních zisků, kvantitativně tedy vysokých částek peněz. Bylo by však naprosto samoučelné, kdyby zůstalo jen u hromadění a nebylo by je možno použít buď pro okamžitou, či budoucí spotřebu, nebo jako investiční prostředky. Výnosy získané z trestné činnosti je nutno z oné nelegální polohy převést do polohy legální, zlegalizovat, zastříit jejich skutečný, tedy kriminální původ. Peníze mají vyvolávat dojem, že byly opatřeny zákonným způsobem, musí být dány do oběhu. Pro tento postup se vžilo označení "praní špinavých peněz" ¹⁸⁾ Největší potíže při odlišování "čistých" a "špinavých" peněz nastává tehdy, jsou-li oba typy spolu promíseny.

Pojmem „špinavé“ peníze jsou označovány příjmy, které nepocházejí z legálních zdrojů. Jde především o :

- Zisky z prodeje zbraní,
- zisky z prodeje drog,
- zisky z prostituce,
- zisky z pašování a
- zisky z daňových úniků.

Jaké jsou tedy alespoň demonstrativně uvedené způsoby "praní" ?

- Uložení do peněžního ústavu a následný převod,
- odvádění "špinavých " peněz spolu s tržbami,
- falešné celní pohyby zboží,
- machinace s cennými papíry,
- obchod s drahými kovy,
- převody v rámci mezinárodního peněžního transferu,
- řízený bankrot,
- sponzoring a
- investice.

Možnosti investování "špinavých" peněz jsou skutečně bezbřehé. Logické jsou však prioritní investice sloužící k upevňování zločineckých struktur počítaje v to i materiálně-technické vybavení.

Mám-li však přece jen uvést nejtypičtější případy, jde o :

- Budování nových a zkvalitnění stávajících komunikačních a dopravních sítí,
- zakládání firem sloužících rychlé a snadné legalizaci "špinavých" peněz (noční podniky, restaurace, zlatnictví, cestovní kanceláře, sázkové kanceláře a loterijní společnosti),
- budování materiálně technického zázemí těchto firem,
- nákup nemovitostí,

- leasingy a nájmy,
- zkupování kapitálových podílů v peněžních ústavech a
- korupci všeho druhu.

Ve snaze o eliminaci praní špinavých peněz se osvědčily některé nástroje [zrušení anonymních vkladů, povinné bezhotovostní převody částek nad 15.000.- eur¹⁹⁾, prokazování účelu převodu peněz, hlášení podezřelých transakcí Finančně - analytickému útvaru Ministerstva financí, limit pro fyzický vývoz peněz do zahraničí], nadále však jejich účinnost za vývojem tohoto druhu trestné činnosti zaostává .

Trestní zákon v souvislosti s praním špinavých peněz zná trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 252a), podle kterého je trestný ten, kdo zastírá původ nebo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění původu věci nebo jiné majetkové hodnoty získané trestným činem spáchaným v České republice nebo v cizině nebo jako odměna za něj, nebo věci nebo jiné majetkové hodnoty, která byla opatřena za věc nebo jinou majetkovou hodnotu získanou trestným činem spáchaným v České republice nebo v cizině s cílem vzbudit zdání, že taková věc nebo jiná majetková hodnota byla nabyta v souladu se zákonem, ale i ten, kdo spáchání jinému umožní.

Základní sazba odnětí svobody je - netypicky a zcela záměrně – čtyři léta. Dolní hranicí trestu odnětí svobody chtěl zákonodárce absolutně vyloučit podmíněný odklad uloženého trestu byť v nejkratší výměře.

I z jen povrchní analýzy této kapitoly lze zformulovat zásadní třibodový dílčí závěr :

- ***Cílem organizovaného zločinu je zabezpečit značné sumy finančních prostředků,***
- ***tyto prostředky je nutno legalizovat; jinak jejich akumulace nemá smysl a***
- ***jedním z nejdůležitějších článků potírání organizovaného zločinu je znemožnění takové legalizace.***

7. Nejčastější konkrétní podoby organizovaného zločinu

Organizovaný zločin má mnoho podob a zahrnuje v sobě mnoho druhů trestných činů s různými objekty. Právě podle objektů - společenských vztahů, které jsou trestním právem chráněny - je systematicky uspořádána zvláštní část trestního zákona. Systematika tak podstatného právního předpisu, jakým je trestní zákon, zároveň na první pohled prozrazuje, kterým objektům je z hlediska ochrany věnována větší pozornost. Paradoxně ovšem působí, je-li z hlediska tohoto výkladu o systematicce věnována větší pozornost například ochraně hospodářské kázně před ochranou života a zdraví. Jde ovšem o praktický pozůstatek nadřazenosti zájmů celku zájmu jednotlivce, jak je znalo a prosazovalo socialistické trestní právo.

Organizovaný zločin bude útočit (ohrožovat nebo porušovat) zejména na tyto objekty :

- Integritu fyzických osob, ochranu jejich života a zdraví,
- zájem na ochraně národa a rasy,
- svobodu pohybu, svobodu pobytu,
- svobodu rozhodování člověka včetně svobody rozhodování v pohlavních vztazích,
- nedotknutelnost všech forem vlastnictví, svobodnou dispozici s majetkem,
- zájem na ochraně nemajetkových práv,
- poctivé plnění závazků,
- veřejný pořádek,
- zájem na zdravém zejména mravním vývoji dětí a mládeže,
- zájem na ochraně všech druhů tajemství,
- zájem na bezvadném fungování daňové a poplatkové soustavy,
- zájem na ochraně měny,
- zájem na zákonném a řádném chodu orgánů státní moci a správy včetně orgánů činných v trestním řízení,
- legální svobodné podnikání, dodržování pravidel hospodářské soutěže, hospodářské kázně,

- zájem na nestranném, objektivním a spravedlivém obstarávání věcí společného zájmu, na nerušeném výkonu pravomoci veřejných činitelů a
- celistvost státní hranice.

a) *Nezákonný obchod s drogami*

Historie zneužívání drog je zřejmě stará jako lidstvo samo. Různé drogy vesměs rostlinného původu byly součástí kultů etnických a národních kultur celého světa pro své magické, léčebné a povzbuzující účinky. V současné době je v nazírání na problematiku drogových závislostí možno vysledovat dvě základní koncepce :

- Koncepci úplného vykořenění drog ze společnosti (válka proti drogám), projevující se např. v USA nebo Japonsku a
- koncepci přijetí a obrany teze, že se drogy ze společnosti nepodaří úplně odstranit, ale lze s nimi žít a vytvářet zároveň potřebná opatření na minimalizaci jejich zneužívání.

S posledně jmenovanou teorií coby realistickou se ztotožňuji.

Nezákonný obchod s drogami je nutno uvést v našem výčtu na prvním místě, přestože pro změnu dříve uvedeného si tato systematika neklade za cíl řazení trestné činnosti podle nebezpečnosti, kvantity výskytu či trendů. Nezákonný obchod s drogami je suverénně nejvýnosnější organizovanou trestnou činností, parazituje a cynicky zneužívá krutých psychických a fyzických závislostí člověka na droze. V posledních letech zažívá poměrně vysokou expanzi a sama Česká republika není již dávno využívána pouze jako tranzitní země, ale její teritorium je postupně přetvářeno v perspektivní odbytiště drog. Tak se z ní stává země cílová, v níž vývoj drogové scény je znatelně rychlejší než v jiných zemích, kde roste počet drogově závislých osob a snižuje se věk, v němž se s drogou poprvé experimentuje²⁰⁾. Tzv. módní trend užívání drog mezi studenty a mladými lidmi ze středních a vyšších vrstev

společnosti se snazší finanční dostupností drogy změnil dramaticky strukturu odběratelů drog. Již dávno nejsou drogy v České republice výsadou osob žijících na okraji společnosti v spíše nuznějších podmínkách. Na drogovou mapu se Česká republika dostala i jako země téměř s monopolem na výrobu populární a pro ČR tradiční drogy pervitinu.

Poznatky policie hovoří o tom, že na zdejšímu trhu s drogami lze pohodlně získat téměř jakoukoli drogu, navíc za podstatně nižší (dumpingové) ceny. K obecným kriminogenním faktorům uvedeným v kap. I/4, tuzze po módnosti, výstřednosti a nezávislosti tento druh trestné činnosti v České republice navíc podmiňuje :

- nárůst podnikatelských subjektů v mezinárodním obchodu, vedoucí při častějším (pravidelném) přecházení státní hranice ke ztížené možnosti záchytu drog,
- zapojení reemigrantů do tohoto druhu trestné činnosti; s využitím jejich kontaktů v zahraničí a jazykové vybavenosti,
- dávno existující klientela,
- žádaná, nebo alespoň neopovrhovaná tuzemská měna a
- zvyšování životní úrovně a s tím spojená vyšší disponibilita finančních prostředků k nákupu drog.

Z hlediska registrování tohoto druhu kriminality lze konstatovat, že v České republice stále převažuje latentní stádium, tedy trestná činnost přímo spojená s obstaráváním drogy, resp. s obchodem s ní ("obstarávací" kriminalita). Zatímco tato je páchána jednotlivými pachateli, samotná výroba a distribuce je vlastní organizovaným skupinám. Z pohledu českého trestního zákona jsou coby "obstarávací kriminalita" páchány trestné činy vraždy (§ 219), loupeže (§ 234), vydírání (§ 235), krádeže (§ 247), zpronevěry (§ 248) a podvodu (§ 250). Jedná se o úmyslné trestné činy, jejichž hlavním motivem je buď přímé obstarání drogy (krádeže vloupáním do lékáren, zdravotnických zařízení, bytů osob, kde lze například s ohledem na kriminální minulost, popř. stejnorodou recidivu probírané trestné činnosti předpokládat výskyt drog), nebo zisk finančních prostředků k jejímu nákupu, mnohdy ovšem za každou cenu (např. u vraždy nebo loupeže).

V boji s tímto typem organizovaného zločinu se nejlépe uplatní likvidace logistického zázemí, zejména ničením pěstíren či laboratoří, ničením distribučních a dealerských sítí, jakož i ekonomické vysilování narkomafie zablokováváním či zabavováním jejího majetku.

Nicméně na druhé straně zdůrazňuji, že hlavní příčinou enormního výskytu drogové kriminality je vysoká poptávka po drogách. Nemusí jít přitom o dennodenní víceméně devastující zneužívání návykových látek, ale zneužívání občasné, rekreační (rozšířené u tzv. tanečních drog typu „extáze“), které je co do počtu vysoké a jako takové samozřejmě návykové, což pomyslnou spirálu poptávky stále více roztáčí. Největším nebezpečím je ovšem společenská akceptace a tolerance zneužívání drog (jak se postupem let stalo u kouření cigaret a pití alkoholických nápojů). Jak se v této souvislosti jeví zdánlivě nevinná diskuze o legalizaci tzv. měkkých drog, jejich malém nebezpečí či dokonce o jejich prospěšnosti lidskému zdraví ?

Trestní zákon na tento druh kriminality pamatuje skutkovými podstatami trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§§ 187, 187a, 188) a šíření toxikomanie (§ 188a).

b) *Nezákonný obchod se zbraněmi, výbušninami a radioaktivním materiálem*

Tento druh trestné činnosti využívá situace, kdy na trhu se zbraněmi a vojenským materiálem je poměrně široká nabídka. Vojenský materiál je exportován do třetích zemí na základě zfalšovaných vývozních licencí, třeba i přes zbrojní embargo. Nemalemu rozvoji této trestné činnosti nahrává ovšem i poptávka po zbraních určených pro vyzbrojování teroristických skupin a bojůvek všeho druhu (separatistů, náboženských fundamentalistů), neustálá potřeba zdokonalovat a modernizovat zbraňové vybavení pro samu organizovanou skupinu a paradoxně v neposlední řadě také poptávka občanů po zbraních obstaraných bez povolení vyplývající z růstu kriminality a pocitu ohrožení. V českých podmínkách přispěl k etablování obchodu se zbraněmi také odsun útvarů střední skupiny sovětských vojsk

v letech 1990 až 1991, kdy docházelo ke zcela nekontrolovanému odprodeji zbraní (ale i vojenských trhavin a jiného materiálu) v různém rozsahu do soukromých rukou civilistů.

Pokud jde o výbušniny, tyto pocházejí zpravidla z krádeží přímo u výrobce nebo u organizací využívajících je ve své činnosti (převážně jde o trhaviny k dobývání hornin a trhaviny určené k demolicím), popsány jsou i případy obchodování s trhavinami vyrobenými mimo oficiální průmyslovou výrobu, tedy podomácku zhotovenými.

Zbraně a vojenský materiál se přirozeně získává také z krádeží v objektech armády, do nichž jsou mnohdy zapojeni sami vojáci.

Konečně obchodování s radioaktivními materiály významně nahrává porušování pravidel bezpečnosti práce s nimi včetně přepravy i porušování zásad nakládání s radioaktivními materiály jako odpady. Půjde proto takřka výlučně o místa jako jsou jaderná zařízení (jaderné elektrárny a výzkumná pracoviště), rentgenová pracoviště a úložiště radioaktivního odpadu.

Trestní zákon na tato jednání pamatuje skutkovými podstatami trestných činů porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem (§§ 124d, 124e, 124f), nedovoleného ozbrojování (§ 185), nedovolené výroby a držení radioaktivního materiálu a vysoce nebezpečné látky (§ 186) a krádeže (§ 247).

c) *Racketeering*

Pod pojmem "racketeering" rozumíme případy organizovaného vydírání. Jeho terčem jsou solventní i méně solventní podnikatelé podnikající zpravidla ve službách (a nejčastěji v těch, které souvisejí s tzv. nočním životem - bary, kasina, restaurace, kluby včetně erotických, herny, diskotéky, lze se s ním však setkat i u taxikářů, obsluh benzinových čerpadel aj.). Projevuje se zpočátku způsobem škody různého

rozsahu na majetku, po němž následuje nabídka "ochrany" ze strany pachatelů²¹⁾ oproti placení tzv. "výpalného", nuceným odběrem zboží firmou podnikatele ("koně") bez úhrady faktur, a také vymáháním dluhů nebo jen prostým vydíráním vydíratelných osob. Racketeering hojně útočí na životy a zdraví lidí a na majetek, jde o velmi nebezpečný druh trestné činnosti, při kterém jsou užívány i ty nejbrutálnější formy fyzického i psychického nátlaku²²⁾. Je velmi latentní a obtížně odhalitelná. Samo odhalování rozhodně předpokládá spolupráci poškozených.

Racketeering má mnoho podob i pokud jde o trestné činy, které mu lze podřadit. Půjde hlavně o trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§§ 196, 197a), vraždy (§ 219), ublížení na zdraví (§§ 221 a 222), omezování osobní svobody (§ 231), zbavení osobní svobody (§ 232), loupež (§ 234), braní rukojmí (§ 234a), vydírání (§ 235) a lichva (§ 253).

d) Terorismus

Pokud jde o terorismus, je namístě konstatovat, že pod tímto pojmem se rozumí hlavně násilné akce velkého rozsahu, mající politické cíle a vedoucí ke snahám svrhnout mocenské struktury v jednotlivých zemích nebo skupině zemí. Takové ambice organizovaný zločin přirozeně nemá. Právě proto "čistého" terorismu se v souvislosti s organizovaným zločinem užívá pro vytvoření prostředí vhodného (podporujícího nebo alespoň nebránícího) kriminálním aktivitám, i když i u organizovaného zločinu se mohou vyskytnout dílčí politické zájmy, například vliv na zákonodárnou činnost parlamentu. Vztah "politického" a "kriminálního" terorismu je ovšem oboustranně prospěšný. Zatímco organizovaný zločin teroristickými metodami ovlivňuje třeba již zmíněné rozhodování parlamentu nebo soudu, "političtí" teroristé páchaní organizované trestné činnosti chápou jako zdroj financí pro právě ony cíle ryze politické. Současné zkušenosti s oběma formami terorismu však dávají tušit velmi neostré hranice mezi nimi, až jejich postupné splývání.

V České republice má naštěstí dosud ještě velmi malý výskyt. Jeho nebezpečí ovšem tkví v zákeřnosti, s jakou se projeví, a v tom, že jde o trestnou činnost, u níž způsobený následek zpravidla postihne větší vzorek populace, přičemž může paralyzovat na určitý čas běžný život v určitém místě.

Rovněž jeho metody jsou velmi kruté. Mohou se vyskytnout jako úmyslně vyvolané průmyslové (i jaderné) havárie, požáry, velké (zvláště letecké a železniční) dopravní nehody, kontaminace vody a potravin, zamořování otravnými plyny, vyvolání virových epidemií. Jako nejčastější však nadále růstávají avizované i neavizované exploze trhavin.

V našich podmínkách tak rozhodně není možné podceňovat výhrůžky adresované ústavním činitelům, představitelům veřejné správy, policistům i soudcům, přestože jsou z valné většiny plané.

Není možné podceňovat ani tzv. kybernetický terorismus, který může být o to nebezpečnější, že fatální následky lze způsobit z jediného počítače kdekoli na světě. Kybernetickým terorismem lze zaútočit na informační sítě a databáze a (minimálně jen) ochromit chod státu. Spočívá buď v tom, že do vybrané sítě je odesláno značné množství dat, což má za následek její zahlcení a kolaps, nebo v tom, že falešnými příkazy ovlivněná síť „řídí“ např. letecký provoz, obsluhu jaderných zařízení či zbraňové systémy.

Kromě trestného činu teroru (§ 93) a teroristického útoku (§ 95), trestní zákon kvalifikuje příbuzná jednání jako útok na státní orgán (§§ 153, 154), útok na veřejného činitele (§§ 155, 156), zasahování do nezávislosti soudu (§ 169a), obecné ohrožení (§ 179), ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla (§ 180a), zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny (§ 180c), ohrožení životního prostředí (§ 181a), poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení (§ 182), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§§ 196, 197a), šíření poplašné zprávy (§ 199) a vraždu (§ 219).

Obecným trestným činem porušování mezinárodních sankcí (§ 171e) učinil zákonodárce trestným toho, kdo ve větším rozsahu poruší příkaz, zákaz nebo

omezení stanovené za účelem udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti, ochrany lidských práv nebo boje proti terorismu, k jejichž dodržování je Česká republika zavázána ze svého členství v Organizaci spojených národů nebo v Evropské unii.

e) *Krádeže motorových vozidel a obchodování s nimi*

Lze konstatovat, že tato trestná činnost může soupeřit vedle nezákonného obchodu s drogami o pomyslnou prvou příčku žebříčku lukrativnosti. Území České republiky je totiž ideálním prostorem jak pro odcizování motorových vozidel, pro odbytiště odcizených motorových vozidel, tak i jako země tranzitu odcizených motorových vozidel. Motorová vozidla jsou navzdory důmyslným zabezpečovacím systémům profesionálními způsoby odcizována, poté jsou někdy vzhledem k požadavku znemožnění identifikace všemožně upravována.

Zejména

- je vybroušeno původní a vyraženo nové identifikační číslo motoru,
- je vybroušeno původní a vyraženo nové identifikační číslo rámu (karoserie),
- jsou přelakována,
- je z nich odstraněno vše, co je jakkoli individualizuje, hlavně označená okna a doplňky
- je opatřeno jinou registrační značkou a
- jsou změněny doklady k vozidlu (technické průkazy); nová identifikace se ovšem přizpůsobuje i dokladům již řádně zhotoveným, pravým, které byly odcizeny.

Vozidla nejsou však jen odcizována "klasickým" způsobem (překonáním překážky a vniknutím do vozidla na parkovištích nebo v garáži), k obstarání vozidla lze užít i způsobů rafinovanějších, například falešné odtahové služby, zneužitím služeb půjčoven automobilů i leasingových firem.

S touto trestnou činností, již výrazně napomáhá nepořádek v evidencích motorových vozidel, korupce pracovníků dopravních inspektorátů a zaměstnanců celní správy, také úzce souvisí celní delikty i pojišťovací podvody.

Pachatel, který páchá tuto trestnou činnost, může být posuzován podle ustanovení o trestných činech zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158), padělání a pozměňování veřejné listiny (§ 176), nedovolené výroby a držení státní pečeti a úředního razítka (§ 176a), krádeže (§ 247), podvodu (§ 250), pojistného podvodu (§ 250a) a podílnictví (§§ 251, 251a).

f) *Krádeže uměleckých děl a starožitných předmětů a obchodování s nimi*

Česká republika patří mezi pět zemí světa s největším kulturním a památkovým fondem a INTERPOL Českou republiku řadí na třetí místo, pokud jde o ohrožení kulturního a památkového fondu (za Itálii a Francii). Vzhledem k ceně uměleckých děl a starožitných předmětů, která podstatně převyšuje možnosti většiny českých občanů, nejběžněji půjde o vývoz odcizených předmětů za hranice, kde se zrealizuje jejich prodej. O to je odhalování této trestné činnosti náročnější. Situaci komplikuje i nepřesná identifikace předmětů ze strany poškozených fyzických i právnických osob, jakož i putování odcizených věcí složitými sítěmi překupníků.

Kromě krádeží v památkových objektech, prodejnách starožitností, ale i soukromých objektech a následných vývozů uměleckých děl a starožitných předmětů sem patří i zhotovování falešných děl a starožitností a podvodné jednání, jsou-li vydávány za pravé, pojišťovací podvody, zpronevěry při provozování zastaváren i nelegální hledání pokladů.

Nejčastěji jsou tímto druhem trestné činnosti ohroženy

- církevní objekty (kostely, kláštery, kaple),
- hřbitovy a hrobky,

- muzea,
- galerie,
- depozitáře,
- knihovny,
- hrady a zámky a
- místa s archeologickým průzkumem.

Ovšem i zaměstnanci působící v těchto objektech bývají sami pachateli trestných činů.

Jednání je kvalifikováno jako trestné činy porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 124), porušování domovní svobody (§ 238), krádeže (§ 247), zpronevěry (§ 248), podvodu (§ 250), pojistného podvodu (§ 250a) a podílnictví (§§ 251, 251a).

g) Padělání

Paděláním se rozumí obecně zhotovení co nejvěrnější napodobeniny originálu věci za účelem použití padělku namísto originálu. Jde o druh trestné činnosti, která proniká prakticky do všech ostatních, neboť se vyskytuje všude tam, kde je zapotřebí výrazně ztížit či dokonce úplně znemožnit identifikaci, co nejvíce oddálit či zcela vyloučit možnost odhalení jiné trestné činnosti. Právě suplování originálů, které může do momentu odhalení napáchat značné škody nebo způsobit těžko napravitelný následek, dělá z této trestné činnosti jednu z nejnebezpečnějších, ačkoli ve smyslu trestněprávním není u nás nijak výrazně trestná.

Padělají se zejména :

- peníze (tuzemská i zahraniční měna, takřka vždy bankovky),
- doklady totožnosti (cestovní pasy, občanské průkazy, řidičské průkazy, zbrojní průkazy, služební průkazy různého druhu včetně policejních),

- veřejné listiny (soudní rozsudky, živnostenské listy a koncesní listiny, matriční doklady, vysvědčení a osvědčení způsobilosti, licenční povolení, zbrojní průvodní listy, celní doklady, homologační rozhodnutí a nejrůznější certifikáty),
- technická dokumentace (technické průkazy, dokumentace ke strojům a zařízením),
- víza,
- smlouvy všeho druhu,
- kolky,
- jízdenky městské hromadné dopravy,
- kreditní karty,
- šeky,
- ochranné známky a
- předměty požívající ochrany práva autorského a práv průmyslových.

Dokonalost padělků (u bankovek jsou dokonce vytvořeny třídy nebezpečnosti) přímo úměrně závisí od stupně dokonalosti techniky a technologií, zejména reprodukčních. S ohledem na dosažený rozvoj v posledních letech, kdy padělky zpravidla v běžném styku a běžnými rozlišovacími způsoby nejsme schopni rozpoznat, i z padělání činí hůře odhalitelnou trestnou činnost. Významnou materiální podmínkou padělání tuzemské měny je její autorita na finančních trzích, poptávka po ní, kurz a konvertibilita.

Kvalifikuje se zejména podle § 140 trestního zákona jako trestný čin padělání a pozměňování peněz, trestný čin udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 141), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 142), ohrožování oběhu tuzemských peněz (§ 144), padělání a pozměňování známek (§ 145), padělání a pozměňování nálepek k označení zboží nebo předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 145a), porušení předpisů o nálepkách k označení zboží (§ 148a), porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu (§ 150), porušování průmyslových práv (§ 151), porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 152), padělání a vystavování nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů (§ 175b), padělání a pozměňování

veřejné listiny (§ 176), nedovolené výroby a držení státní pečeti a úředního razítka (§ 176a) a podvodu (§ 250).

h) Obchodování s lidmi

Do této problematiky zařazujeme zejména

- převaděčství,
- prostituci,
- získávání "herců" a fotomodelů pro pornoprůmysl,
- obchod s dětmi a
- nelegální zaměstnávání.

Převaděčství je činnost, která vede k ilegálnímu překračování státních hranic zpravidla mimo oficiální hraniční přechody, popřípadě v úkrytech dopravních prostředků přes oficiální hraniční přechody. Smyslem je, aby osoby, které ilegálně státní hranici překročily, na území státu pobývaly, nebo tranzitovaly a znovu překročily státní hranici téhož státu do státu sousedního.

Trestnou činnost usnadňuje vysoká frekvence na hraničních přechodech spojená s nižší mírou kontrolovatelnosti a zachytitelnosti, nedostatečné zabezpečení státní hranice, ale i nedostatky v konzulární agendě našich zastupitelských úřadů.

Trestněprávně je převaděčství posuzováno jako trestný čin organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 171a), násilné překročení státní hranice (§ 171b), porušení předpisů o mezinárodních letech (§ 171c) a napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 171d).

Velmi výnosnou je také prostituce. Jedná se zároveň o nejrozšířenější formu obchodu s lidmi u nás. Zkreslujícím faktorem je ovšem skutečnost, že prostituce, pod níž si představujeme poskytování sexuálních služeb muži i ženami mužům i ženám

za úplatu, je z části provozována dobrovolně. Ovšem i tak se na ni nabaluje další trestná činnost různého druhu.

Nucení k prostituci má zpočátku někdy nenápadnou formu, kdy je prováděn "nábor" žen, dívek, ale i mužů prostřednictvím inzerce na práci v tuzemsku i zahraničí v profesích au-pair, číšník, servírka, tanečník, tanečnice, hosteska, společník, model, modelka, apod. Poté, zpravidla až na místě samém nebo již během cesty, je těmto osobám odebrán pas (v zahraničí) a tvrdými prostředky jsou přinuceny k prostituci, pro menší nápadnost v erotických salónech a klubech, avšak i "na ulici". Lze zde nalézt všechny druhy prostituce, tedy od prostituce pouliční, přes nevěstince, tzv. call girls (boys) až po tzv. glamour girls (boys). Všichni jsou ovšem finančně vykořisťováni. "Pracovní" režim těchto osob mnohdy téměř úplně vylučuje útěk z předmětného prostředí a oznámení policii, v zahraničí kontakt na ambasádu, a bez cestovního dokladu je nemožný návrat do ČR. Nezřídka dochází k častému měnění působišť, pachatelům se daří před oběťmi i utajit místo pobytu. Bylo by však iluzorní představovat si, že naprosto všechny osoby donucené k prostituci jsou nuceny v pravém slova smyslu (bitím, mučením, útrapami), mnohdy lze jen využít jejich nižšího hodnotového systému, negativní ranné sexuální zkušenosti, praktikovanému incestu, různých sexuálních deviací atd.

Kromě této zpočátku nenásilné metody nucení k prostituci se vyskytuje i únos. Je ovšem důležité si uvědomit, že poptávka po prostitutkách je značně variabilní. Tzv. "bílé maso" podléhá nutnosti obměny. Nezřídka je proto "okoukaná" prostitutka fyzicky likvidována coby nepohodlný svědek.

V kriminálním prostředí, kde se daří prostituci, jsou příznačné i další negativní jevy, jako je toxikománie, alkoholismus, rozšiřování pohlavních chorob, ohrožování výchovy dětí, vysoká sebevražednost ¹⁹).

Příčiny zde poněkud nestandardně najdeme převážně na straně obětí. Jsou jimi touha po dobrodružství, výdělku ve valutě, lehkomyšlnost, ale i zcela nevinné motivace (zdokonalování se v cizím jazyce).

Jednání je podřaditelné pod skutkové podstaty trestných činů kuplířství (§ 204), šíření pornografie (§ 205), přechovávání dětské pornografie (§ 205a), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 205b), únos (§ 216), obchodování s dětmi (§ 216a), ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 217), svádění k pohlavnímu styku (§ 217a), omezování osobní svobody (§ 231), obchodování s lidmi (§ 232a), zavlčení do ciziny (§ 233), vydírání (§ 235), znásilnění (§ 241), pohlavní zneužívání (§ 242) a obchodování se ženami (§ 246).

S prostitucí velmi úzce souvisí i obchodování s lidmi, opět obojího pohlaví, kteří jsou používáni v pornoprůmyslu, buď jako "herci" v pornografických filmech, anebo jako fotomodely v obrazových tiskovinách pornografického charakteru. Ani Česká republika není výjimkou, protože zejména slovanské typy dívek (Češky, Slovenky, Ukrajinky a Rusky) jsou u spotřebitelů této produkce velmi oblíbeny a žádané. Nelze v této souvislosti nevzpomenout ani na alarmující nárůst výroby a distribuce dětské pornografie. Ta je ostatně nabízena společně s jinou tvrdou pornografií, zobrazující některé další patologické sexuální praktiky i na internetu, čímž se stává lehce dostupnou i mládeži.

S dětmi se v tomto druhu kriminality ovšem nesetkáme jen v souvislosti s prostitucí nebo pornoprodukcí. Děti jsou také výhodně a velmi draze prodávány "adoptivním rodičům", a to bez vědomí rodičů biologických (únos) i s jejich vědomím, kdy se rodiče stávají spolupachateli takových deliktů.

Trestní zákon zná pro takové případy skutkové podstaty trestných činů ohrožování mravnosti (§ 205), únos § 216), obchodování s dětmi (§ 216a), ale i některé další trestné činy, které byly citovány v souvislosti s prostitucí.

Mimořádně těžké životní podmínky v některých zemích světa (země bývalého Sovětského svazu, Rumunsko, Bulharsko, Vietnam) přispívají k rozvoji nelegálního zaměstnávání jejich občanů v zahraničí včetně České republiky. Pracují hlavně ve stavebnictví a vykonávají fyzicky nejnáročnější a nejnebezpečnější práce přirozeně bez adekvátního finančního ohodnocení. Nelegální zaměstnávání s sebou nese nerespektování předpisů o nemocenském a zdravotním pojištění a daňové

úniky. Nelegální zaměstnávání vede cizí osoby k tomu, aby svůj pobyt zlegalizovali. Snaží se často rafinovanými metodami získat české státní občanství.

ch) Korupce

V případě korupce jde o průřezovou trestnou činnost. Jde o jev historicky velmi starý, který se objevil v raných fázích vzniku státu a v různých formách přetrvává stále. Poprvé však byla korupce popsána (a tedy samostatně trestná) až v Code pénal (1810), v našem geoprostoru dokonce až v rakouském trestním zákoně z roku 1852.

Stručně je charakterizována jako slib nebo poskytnutí výhody v souvislosti s obstaráváním záležitostí veřejného zájmu za současného zneužití postavení nebo jiných nestandardních jednání. Výhoda nebo jen její slib přitom nemusí favorizovat samotného pachatele, ale i jinou osobu, popřípadě skupinu osob. Výhodou pak nazveme stav, který by nenastal, kdyby nedošlo ke zneužití postavení nebo jinému nestandardnímu jednání, nebo by nastal, ale třeba později či po určitém období nejistoty. Korupční jednání nemusí přinést svůj efekt okamžitě. I tento fakt ji činí hůře odhalitelnou. Vzhledem k tomu, že v korupčním jednání je trestný ten, kdo výhodu slibuje či poskytuje, stejně jako ten, kdo si výhodu nechá slíbit či ji přijímá, je zde přítomna velmi vysoká míra latence. Trestné činy, pod něž lze korupční jednání podřadit [např. §§ 158 tr. zákona (zneužívání pravomoci veřejného činitele), 160 (přijímání úplatku), 161 (podplácení), 162 (nepřímé úplatkářství), 128a (pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě a 256b (pletichy v insolvenčním řízení)] jsou ne náhodou těmi, které se orgánům činným v trestním řízení daří jen velmi obtížně prokazovat.

Nejběžnějšími formami korupce jsou :

- Peněžité plnění,
- naturální plnění,

- dosazení do významné funkce s určitou mírou vlivu,
- dosazení do významné funkce s určitou perspektivou zisku,
- uvedení do společnosti veřejně známých nebo veřejně činných osob ("high society") s perspektivou získávání dalších kontaktů,
- mediální popularizace,
- udělení vyznamenání nebo čestného titulu,
- nadstandardní zdravotní péče a
- další podobné nebo jiné výhody favorizující i příslušníky rodiny nebo osoby blízké.

Pokud jde o oblasti, v nichž lze odhadovat nejvyšší míru korupce, ve zcela náhodném pořadí půjde o :

- Privatizaci,
- rozhodování o veřejných, zejména státních a strategických zakázkách,
- rozhodování o použití prostředků z evropských fondů,
- veřejné soutěže,
- trestní řízení ve všech fázích,
- občanskoprávní soudní řízení,
- "sponzorování" politických stran a
- činnost peněžních ústavů spojenou s poskytováním úvěrů.

V souvislosti s korupcí lze vyslovit i "kacířskou" myšlenku o tom, že jako nejméně násilná, ba dokonce vzhledem k výhodám "příjemná" trestná činnost je ve společnosti nejvíce tolerována a někde se s ní dokonce přímo počítá (některé obchodní společnosti počítají ve svých výdajových stránkách rozpočtu s tzv. "nespecifikovanými výdaji" různé procentní výše, přičemž se ve skutečnosti nejedná o nic jiného než o finanční prostředky určené ke korpování). Zamyslíme-li se nad údaji Transparency International ²³⁾, z nichž vyplývá, že ve vnímání korupce se podle indexu vnímání korupce (Corruption Percepton Index) za rok 2008 Česká republika umístila spolu s Bhútánem na 45. místě celosvětového řebříčku (mezi zeměmi EU jí patří 18. místo), dojdeme k závěru, že korupce je považována za jev běžný, zdomácnělý, s nímž je veřejnost smířena, ne-li přímo zžita. Že jde o jev, který

dokonce představuje konkurenční výhodu v byznysu. Paradoxně ovšem na druhé straně jde o jev, s nímž je stabilně podle průzkumů veřejného mínění veřejnost nejvíce nespokojena.

Jiný materiál Transparency International Globální barometr korupce 2009 konstatuje, že v České republice za posledních 12 měsíců zaplatilo úplatek 7 – 12% občanů, nejvíce postižené korupcí jsou v ČR veřejní představitelé a státní úředníci, z institucí pak politické strany. Celých 64% respondentů považuje protikorupční opatření vlády za neefektivní.

V souvislosti s prevencí korupce, o níž je blíže pojednáno v kap. IV. věnované prevenci organizovaného zločinu, uvažuji de lege lata o některých dílčích nástrojích trestněprávní legislativy, jimiž bychom následovali příklad Francie ²⁴⁾

i) Tzv. "kriminalita bílých límečků" ²⁵⁾

Organizovaný zločin zcela samozřejmě zasahuje i do finanční sféry a právě zde lze najít nejtypičtější důkaz tzv. kriminality bílých límečků. Finanční kriminalita je velmi rafinovaná, pachatelé trestnou činnost rozpracovávají i na několik let (jde tu o budování image solidních klientů).

Konkrétně se projevuje například jako :

- Bez povolení vykonávaná správa vkladů obyvatelstva,
- bez povolení vykonávaná činnost pojišťovací,
- emitování nekrytých směnek,
- neoprávněné obchodování s cennými papíry,
- krádeže cenných papírů,
- zakládání fiktivních krycích firem,
- neoprávněná výplata mezd tzv. "černým duším",

- činnost směřující k vyzvědění a neoprávněném využití údajů tvořících předmět hospodářského a obchodního tajemství,
- nekalá soutěž a
- neplnění odvodů zdravotního a sociálního pojištění.

Specifické místo ve sféře finanční kriminality mají tzv. bankovní podvody, mezi které řadíme zejména :

- Fingované zprostředkování v obchodním styku; spočívá v tom, že pachatel nabízí zprostředkování, vyinkasuje poplatek za zprostředkování, který nevrací, přestože k uzavření "zprostředkovaného" kontraktu nedojde,
- transferový podvod; spočívá v elektronickém převodu ²⁶⁾ peněz jinam, než kam podle převodního příkazu mají být převedeny, bezprostředně po transferu jsou vybrány; rovněž spočívá v tom, že zaměstnanec peněžního ústavu převede peníze z účtu klienta banky na jiný účet, použije přitom odcizených či padělaných průkazů totožnosti, přičemž následuje bezprostřední výběr z jednoúčelově založeného účtu,
- podvody s šeky a kreditními kartami; spočívají ve výběru hotovostí prostřednictvím odcizeného nebo padělaného šeku nebo odcizené či padělané kreditní karty,
- podvody s falešnými směnkami a
- podvody s bankovními zárukami.

Odhalování tohoto druhu trestné činnosti komplikuje institut bankovního tajemství, pojatý šířeji, než by bylo žádoucí.

V oblasti finanční kriminality jsou pachatelé stíháni pro trestné činy neoprávněného podnikání (§ 118), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 125), porušování závazných pravidel hospodářského styku (§ 127), zneužívání informací v obchodním styku (§ 128), vystavení nepravdivého potvrzení (§ 129) poškozování finančních zájmů Evropských společenství (129a), nekalá soutěž (§ 149), krádež (§ 247), zpronevěra (§ 248), neoprávněné držení platební karty (§ 249b), podvod (§ 250), pojistný podvod (§ 250a), úvěrový podvod (§ 250b),

porušování povinností při správě cizího majetku (§ 255), poškozování věřitele (§ 256), zvyhodňování věřitele (§ 256a) a jiných.

j) Trestná činnost v procesu privatizace

Podmínky pro tento druh trestné činnosti přinesla masová privatizace v souvislosti s pádem komunistického režimu a budováním systému tržního hospodářství, konkurenčního a ekonomicky liberálního prostředí v České republice. Základem pro tuto trestnou činnost je využití společenského stressu, nepřipravenosti, nejasných pravidel, "panenského" prostředí. Velmi "vítaná" z tohoto hlediska byla v České republice nemožnost soudní kontroly privatizačního procesu. Pokud zahrneme do privatizace v širším smyslu i restituce, stát usnadnil průnik tohoto druhu kriminality i nemalým legislativním chaosem okolo restitucí, což mělo za následek problémy s aplikací právních předpisů, které se restitucí týkaly.

Některé trestné činy týkající se privatizace byly již zmíněny v souvislosti s předchozími příklady výskytu organizovaného zločinu. Jde o trestné činy proti hospodářské kázi a trestné činy veřejných činitelů.

Proces privatizace není zdaleka ukončen, spíše nyní vrcholí, neboť privatizovat v České republice zbývá majetek v miliardových hodnotách u lukrativních státních podniků (např. ČEZ, Letiště Praha, Česká pošta). Nejdůležitější je nyní stanovit pravidla pro takový prodej, o nichž se rozhoduje v nejvyšších mocenských a politických strukturách. Typickým znakem organizovaného zločinu v této oblasti nebude v žádném případě nějaký „primitivní“ přímý útok na privatizovaný majetek, ale právě „šikovné“ nastavení privatizačních pravidel, mnohdy „šitých na míru“ pozdějším uchazečům o koupi státního majetku, příležitost pro lobbying všeho druhu i prostý obchod s informacemi.

k) Daňová kriminalita

Cílem daňové kriminality je získání majetkového prospěchu na úkor státu, u kterého tvoří výnos z vybraných daní, poplatků a dalších dávek významnou část příjmové stránky státního rozpočtu. Právě proto lze konstatovat, že důsledky rozbujelé daňové kriminality se dotýkají bez výjimky každého občana.

V praxi jde o

- snižování základu daní,
- neplnění povinností k odvodům,
- fiktivní export a
- pašování.

Tato trestná činnost předpokládá součinné jednání (komisivní i omisivní) většího počtu osob (článků řetězu) ve srovnání s některými předcházejícími druhy trestné činnosti, zpravidla zkorumpovaných zaměstnanců orgánů celní správy, její krytí zaměstnanci orgánů finanční správy i policie. Je velmi výnosná a vyžaduje bezchybnou organizaci a dělbu práce. Velice úzce souvisí s paděláním, korupcí i racketeeringem.

Modelové schéma vypadá takto:

**Výrobce (prodejce) - fiktivní odběratel (objednavatel) -
osoba financující nákup - dopravce - skutečný odběratel.**

Předmětem pašování je pak tzv. zájmové zboží, například alkohol, cigarety, ropné produkty.

Trestní zákon na tuto trestnou činnost pamatuje ve skutkových podstatách trestných činů porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 124),

porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi (§§ 124a, 124b, 124c), porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem (§ 124d), padělání a pozměňování nálepek k označení zboží nebo předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 145a), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (§ 147), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 148), porušení předpisů o nálepkách k označení zboží (§ 148a), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 148b), trestných činů veřejných činitelů a úplatkářství.

l) Počítačová kriminalita

Tato trestná činnost se rozvíjí přímo úměrně s rozvojem výpočetní techniky, elektroniky, celosvětové informační sítě a přenosem dat obecně. Počítače tu hrají roli jako prostředky ke spáchání trestné činnosti i jako předměty útoku. Zejména pro zásahy do autorských práv k programům se vžilo populární označení "počítačové pirátství".

Spočívá v :

- nelegální výrobě hardware,
- nelegální výrobě software,
- nelegálním kopírování software,
- ničení hardware i software,
- krádeže hardware i software,
- sabotážním jednání proti počítačovým sítím (viry- viz také kyberterorismus),
- porušování autorských práv, průmyslových práv a práv k ochranné známce,
- neoprávněných zásazích do databází a provádění změn a
- zjišťování a neoprávněné vyzrazování informací v databázích uložených.

Speciální příčiny tohoto druhu trestné činnosti spočívají zejména v poptávce po nelegálně zhotovovaných kopiích software vyplývající z finanční nedostupnosti originálu, poptávce po hardware opět vzhledem k vyšším cenám (zde hlavně krádeže notebooků), poptávce po osobních údajích občanů, zejména po těch, které je nezaměnitelně individualizují (rodné číslo), nebo těch, které z pochopitelných důvodů jsou přísně diskrétní (čísla účtů, kreditních karet, PIN kódy), poptávce po databázích, na nichž jsou uložena data tvořící předmět státního, hospodářského, služebního nebo obchodního tajemství.

Počítač pak snadno může sloužit i jako prostředek (nástroj) k páčání trestné činnosti majetkového charakteru, když lze jeho pomocí odcizovat prakticky vše, co je evidenci v databázích zaneseno (finanční prostředky na účtech, cenné papíry, zboží ve skladech i na prodejnách). Vyloučit se nedá ovšem ani průnik do databází armád, řízení letových provozů i tajných služeb, kde lze získat data pro organizovaný zločin - zajisté mimořádně cenná.

Speciální formou páčání trestné činnosti pomocí počítače je tzv. phishing, jehož cílem je odhalit, resp. „ulovit“ (phishing je zkomolenina z anglického výrazu „fishing“ - rybaření) co nejvíce kvalitních důvěrných informací. Děje se tak formou nevyžádaných e-mailových zpráv (SPAM), které předstírají svým formálním často i výtvarným zpracováním věrohodnost coby zprávy, žádosti či dotazníky nejčastěji od bank, operátorů mobilních telefonů, správců internetových serverů a požadují po adresátech změnu nebo vyzrazení přístupových hesel, PIN kódů, sdělení čísel kreditních karet či jiných důvěrných osobních údajů. S nimi posléze nakládají coby oprávněné osoby. Výsledkem je pak odčerpání finančních prostředků z bankovních účtů, odcizení důvěrných databází a neoprávněné nakládání s osobními údaji v obecném měřítku.

Dlužno však dodat, že některé pirátské programy (keylogger, password stealer) ve své dokonalosti rozklíčují hesla i kódy jen pouhým „hackováním“ přes internet.

Internet sám může totiž sloužit k páčání i další trestné činnosti, např. k šíření dětské pornografie, ale i k navazování poměrně bezpečných a obtížně odhalitelných kontaktů všeho druhu včetně kontaktů podsvětí ²⁷).

Pachatelé budou trestní například za trestné činy podle první hlavy trestního zákona, trestné činy porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu (§ 150), porušování průmyslových práv (§ 151), porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 152), neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 178), obecného ohrožení (§ 179), poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení (§ 182), krádeže (§ 247), neoprávněného užívání cizí věci (§ 249), poškozování cizí věci (§ 257) a poškození a zneužití záznamu na nosiči informací (§ 257a).

Tato trestná činnost je značně latentní a její malá objasněnost je vysvětlována mimo jiné nesnadnou a někdy dokonce nemožnou identifikací pachatele, technickou náročností odhalování.

Poměrně účinnou metodou situační prevence je všestranná komplikovanost využití databází nepovolanými osobami, od krytí vstupu do databází různě kombinovanými hesly, šifrování údajů, až po časově, technicky i finančně náročné paralelní vytváření dezinformačních databází.

m) Obchod s lidskými orgány

Tento druh zvláště zavrženíhodné trestné činnosti není dosud v České republice popsán, i když není možné vyloučit ojedinělé zapojení českých občanů do zločineckých zahraničních struktur, kde tento obchod patří mezi velmi výnosné. Dosud shromážděné poznatky v zahraničí zakládají podezření na existenci černých trhů s lidskými orgány, přirozeně těmi, které jdou vzhledem k pokrokům lékařské vědy v transplantacích úspěšně přenášet z jednoho lidského těla na druhé.

Jde tedy o :

- Srdce,
- plíce,
- ledviny,
- jaterní štěpy,
- kostní dřeň,
- rohovky a
- varlata.

Tato trestná činnost je páchána s naprosto nutným napojením na specializovaná medicínská pracoviště různé úrovně, od špičkových klinik až po pracoviště z tohoto hlediska nejslabší. Nejsnadnější příležitostí pro odnětí lidského orgánu je pobyt člověka ve zdravotnickém zařízení a jeho "řízená smrt", euthanasie apod. Lze však s napojením na nejrůznější pohřebnické firmy provádět odnímání orgánů v co nejkratší době po smrti i u osob, které zemřely mimo zdravotnické zařízení, výjimkou nejsou ani organizované únosy vhodných osob včetně dětí.

Obchod s lidskými orgány se však neprojevuje jen v obstarávání orgánů pro účely transplantací, ale pro účely vědecké a výzkumné, a to i v solidních a renomovaných výzkumných centrech a laboratořích, privátních i státních. Předmětem pak mohou být prakticky všechny části lidského těla, zvětšuje se okruh odběratelů, z nichž většině je pravý původ "materiálu" s použitím padělaných dokumentů utajen.

Majetková hodnota lidského těla a jeho částí je vyjádřitelná jen obtížně. Pokud není tato trestná činnost doprovázena souběžovými trestnými činy vraždy (§ 219), ublížení na zdraví (§ 221, 222), samotné kupčení s lidskými orgány bychom podřadili pod trestné činy nedovoleného nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány (§ 209a) a nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem (§ 209b).

n) Obchod se živočichy a rostlinami

Jde o obchod jak se zvířaty suchozemskými, tak s vodními živočichy, ptáky, plazy i s hmyzem. Nepůjde pochopitelně o živočichy, jejichž výskyt je běžný a kteří nemají žádný hospodářský nebo sběratelský význam, ale o živočichy vzácné, často na pokraji vyhynutí, živočichy, jejichž součásti nebo produkty jsou důležitou surovinou pro výrobu luxusních výrobků nebo léčiv, a živočichy, kteří mají sběratelský význam. Pro svůj hospodářský význam jsou tak organizovaným zločinem ohroženi zejména sloni, nosorožci, některé druhy opic, tygrovité šelmy a krokodýli. Obstarávání živočichů pro sběratelské účely sleduje jednak jejich chov v zajetí (papoušci, suchozemské želvy, někteří hadi, psi, kočky a hmyz), rozmnožování a prodej mláďat, popřípadě má jen vyloženě trofejní význam. Ani ten však nevylučuje další koupě a prodeje. Postupem doby se vytvořila poptávka po živočiších, které ztráknívňují svého majitele. Zde přitom jde o zcela evidentní obstarání zvířete na konkrétní objednávku. Poptávka je tak po velkých papoušcích, dravcích, opicích i tygrech.

Jelikož se v České republice většina volně žijících "atraktivních" živočichů nevyskytuje, trestná činnost se bude soustřeďovat na krádeže v zoologických zahradách, v soukromých objektech, nebo bude ČR představovat tranzitní a cílovou zemi pro živočichy obstarané v zahraničí. Velmi populární je dovoz živočichů z Peru, Mauritia, Madagaskaru, Maroka, Austrálie a Oceánie.

Nelegální obchod se však neomezuje toliko na živočichy živé (v této souvislosti je třeba připomenout, že mnoho z převážných živočichů nevydrží podmínky transportu), ale i na exempláře mrtvé, jako například korály, mušle, lastury a na polotovary či výrobky z exotických zvířat (módní doplňky z kůže, oděvy z kožešin) a suroviny pro cizokrajné restaurace (pštrosí, žabí či velrybí maso).

Ani rostliny nejsou stranou kriminálního zájmu. Obchoduje se s orchidejemi, kaktusy, sukulenty, i když v tomto případě je daleko účinnější dovoz semen či sazenic než dospělé rostliny.

Existuje mnoho způsobů, jak živočichy či rostliny přes hranice převážet. Schovávají se v prostředcích individuální či veřejné dopravy, v kamiónech, pašeráci je převážejí na vlastním těle, pokoutně je převážejí cirkusy či sokolníci, které následně uvádějí fingované úhyny či ztráty, pašovaná zvířata jsou vydávána za exempláře pro vědu a výzkum a pod.

Závazná pravidla dovozu a vývozu ohrožených druhů zvířat a rostlin stanovuje úmluva CITES, která do našeho právního řádu byla implantována bohužel až v roce 1997²⁸⁾. Vnitrostátní právo reagovalo na tento druh kriminality zbrusu novým trestným činem neoprávněného nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§§ 181f, 181g a 181h tr. zákona).

III. NÁSTROJE KONTROLY A POTÍRÁNÍ ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU

1. Obecně

Metody a prostředky likvidace organizované kriminality jsou závislé na pochopení jejího charakteru, modu operandi v jednotlivých případech, technické vybavenosti pachatelů, možnostech komunikace a řízení, jednotě záměrů, cílů a dalších faktorech. Není žádným tajemstvím zjištění, že státy a orgány jejich mechanismu jsou právě v metodách a prostředcích potírání o krok či dva pozadu za pachateli a dynamicky, tedy "za pochodu" se jim přizpůsobují. Jejich práci výrazně komplikuje statistická nepostižitelnost fenoménu organizovaného zločinu vzhledem k jeho širokospektrálnosti a ruku v ruce s tím i objektivní nemožnost soustředění se na odhalování a vyšetřování některých druhů trestných činů. I když je, jak již bylo uvedeno, základním kritériem dosahování nejsnadnějšího a maximálního zisku, trestné činy, jejichž spácháním lze stanoveného cíle dosáhnout, se mohou měnit. Po seznámení se s kap. II/7 orientované na české podmínky bychom dokonce snáze

vyjmenovali trestné činy, které se „nehodí“ k pojmu organizovaný zločin. Jedním z prostředků proto zůstává postupný proces monitorování, eroze a destrukce zločineckých uskupení, přičemž posledně jmenovaná fáze je pochopitelně od počátku stanoveným cílem, jemuž se podřizují obě předešlé.

Boj s organizovaným zločinem je zcela nemyslitelný bez dostatečného počtu kvalitních a verifikovaných informací. Prioritní je snaha o získání co nejpodrobnějších informací o

- struktuře organizované skupiny,
- jejím vedení,
- počtu členů, jejich úrovni, odborných schopnostech a vlivu,
- rozdělení rolí,
- záměrech,
- sférách vlivu včetně zamýšlených,
- geografickém rozsahu skupiny,
- napojení na média, politiky, veřejně známé osoby, zaměstnance orgánů činných v trestním řízení,
- rozmístění zázemí a
- úrovni vybavení, krytí a prostředků bezpečnosti.

Zcela nezbytné je přizpůsobování odborných znalostí a dovedností u specializované trestné činnosti, jako je např. obchod s drogami, radioaktivními materiály, zbraněmi, odpady apod. Přirozeně získávání výše uvedených poznatků a informací nemá zcela samoučelný charakter. Naprosto nutná je jejich operativní výměna, zpřesňování, hodnocení, porovnávání s praxí a zkušenostmi, zejména však utajování před nepovolanými osobami.

Fáze eroze zločineckého uskupení je charakterizována postupným všestranným narušováním jeho činností za použití standardních prostředků. Omezování vstupu nežádoucích osob na území států, celní opatření, operativní zavádění systému kontrol finančních operací a zamezení průniku organizovaného zločinu do struktur státní správy, například prověrkami osob, které mají přístup k

významným informacím, jsou jen některými z nich. Vnitřní eroze skupiny je úkolem infiltrovaných agentů.

Destrukce, jak už sám název napovídá, je konečná likvidace skupiny zneškodněním jejích členů.

Kontrola organizovaného zločinu má multidisciplinární charakter. Pokud jde o právo, lze směle konstatovat, že fenomén organizovaného zločinu se dotýká všech právních odvětví. Rozhodně práva správního při organizaci a správě represivních složek státu a kontroly ²⁹⁾, práva finančního při tvorbě a fungování daňové soustavy, systému dávek a poplatků, měnové politiky a práva mezinárodního při nedávno naznačené nutnosti mezinárodní spolupráce. Těžiště potírání organizované kriminality však zůstává v právu trestním. Výrazným nedostatkem tohoto právního odvětví byl léta chybějící kodex, platnost téměř padesát let staré právní úpravy v podobě mnohokrát novelizovaného trestního zákona a trestního řádu. Těžko bychom hledali ilustrativnější příklad zaostávání státu za vývojem kriminality než je tento. Až do roku 1995 trestní legislativa nicméně ignorovala průnik organizovaného zločinu do našeho teritoria a lze spekulovat o její úrovni a přizpůsobování se právě organizovanému zločinu, nebýt Berlínské deklarace ³⁰⁾. Právě ta vyústila v přijetí zákona č. 152/1995 Sb., který je považován za významný mezník v zápase s organizovanou kriminalitou ³¹⁾.

2. Zločinné spolčení

Novela trestního zákona, o níž již byla řeč, zanesla do něj zbrusu novou skutkovou podstatu trestného činu účasti na zločinném spolčení (§ 163a), kterou doprovodila k tomuto trestnému činu se vážícím ustanovením o účinné lítosti (§ 163b) a podmínkami, kdy je s odkazem na zákon o Policii České republiky vyloučena trestní odpovědnost (vyloučena protiprávnost) (§ 163c). Trestný čin účasti na zločinném spolčení přirozeně doplňuje výčet zvlášť závažných trestných činů (§ 41 odst. 2).

Současně platný trestní zákon považuje ve své obecné části přispění k objasňování trestné činnosti ve prospěch zločinného spolčení za polehčující okolnost [§ 33 písm. k)], jako důvod k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, pokud odsuzovaný pachatel mimo jiné významně přispěl k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo napomohl zabránit trestné činnosti, kterou ve prospěch zločinného spolčení jiný připravoval, nebo se o ni pokusil (§ 40 odst. 3), naopak je přitěžující okolností [§ 34 písm. ch)] spáchání trestného činu v roli organizátora, člena organizované skupiny nebo člena spolčení, zločinné spolčení uvádí i v obecných pravidlech pro ukládání trestů v souvislosti s úpravou trestních sazeb (§§ 43, 44) a konečně dovoluje osoby odsouzené pro tento trestný čin podmíněně propustit až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody (§ 62 odst.1).

Ve zvláštní části se trestný čin účasti na zločinném spolčení vyskytuje mezi těmi trestnými činy, u nichž je obecně vyloučena beztrestnost nadřování [§ 166 odst. 2 písm.a)], naopak je trestné jeho nepřekažení (§ 167) i neoznámení (§ 168).

Zločinné spolčení pak definuje v ustanovení § 89 odst. 17 jako společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.

Pokusme se nyní prozkoumat tento trestný čin z hledisek obligatorních znaků skutkové podstaty.

a) Objekt trestného činu účasti na zločinném spolčení

V kap. II/7 byly demonstrativně vyčteny objekty, na něž útočí organizovaný zločin.

Kriminologie ve svém zkoumání trestných činů byl jen těžko mohla popsat tento trestný čin, kdybychom přistoupili na možnost, aby měl teoreticky nekonečný počet objektů. Objektem zkoumaného trestného činu je proto právě jen zájem státu

na potlačování organizovaného zločinu, tedy jen jeden. Záměrně volím termín "potlačování", jednak pro střízlivost uvažování o možnosti úplné likvidace tohoto jevu až skepsi a jednak proto, že termín "boj" proti čemukoli v sobě sám skrývá násilí a v různých spojeních v historii české společnosti je zprofanován.

b) Objektivní stránka

Objektivní stránka záleží v tom, že pachatel buď zločinné spolčení založí, nebo se jeho činnosti účastní, nebo jej podporuje.

Založit jej ovšem zřejmě nemůže sám, protože taková vědomá činnost musí vyvolávat nějaké reakce adresátů. Z nejúžeji vykládané definice zločinného spolčení, zvláště z užití slov "více osob", vyvozují, že se musí jednat nejméně o tři osoby. K založení zločinného spolčení potom předpokládám aktivitu všech. V teorii by bylo lépe užívat slova "spoluzaloží", i když je poněkud kostrbaté.

Pokud zákonodárce užil v normě slov "...se jeho činnosti účastní", tedy mluvnický nedokonavého vidu, měl na mysli stálejší aktivitu pachatele, rozhodně četnější než jednorázovou.

Konečně z alternativy "nebo jej podporuje" usuzujeme, že pachatelem bude každý, kdo jakkoli napomůže zločinnému spolčení za důležité podmínky - sám jeho členem není. Ovšem i zde se vyžaduje určité formy soustavnosti.

c) Subjekt

Z hlediska subjektu nevykazuje trestný čin účasti na zločinném spolčení žádných zvláštností. Jelikož pojem "subjekt" lze synonymně zaměnit slovem "pachatel", nabízí se odkaz na podrobné pojednání v kap. II/1.

d) Subjektivní stránka

Je velmi jednoduchá, jedná se o dolůzní trestný čin, představitelně páchaný ve formě přímého i nepřímého úmyslu, častěji pak přímého.

Z hlediska fakultativních znaků této alternativní skutkové podstaty je možno zmínit například pohnutku. Tou bude u tohoto trestného činu usnadnění páchaní jiných trestných činů pro možnost dělby práce a vyšší úrovně soustředění. Rozhodně zajímavé je posuzování tohoto trestného činu z hlediska časového, které má rozhodný význam z hlediska časové působnosti trestního zákona. Konstrukce právní normy § 163a tr. zákona napovídá, že půjde s největší pravděpodobností o hybrid trestného činu hromadného s prvky trestného činu trvajícího, když

- je přítomna soustavnost (pachatel se zločinného spolčení účastní, nebo jej podporuje - jak bylo popsáno shora nikoli jednorázově),
- účast ve zločinném spolčení i jeho podpora tvoří jednoznačně souhrn několika jednání (znaky trestného činu hromadného) a
- čin je dokonán jednáním vyjádřeným v založení zločinného spolčení, přitom pachatel bezpečně počítá s existencí zločinného spolčení do budoucna, tedy s udržováním protiprávního stavu a nebezpečnosti pro společnost po určitou delší (avšak předem neurčenou) dobu (znaky trestného činu trvajícího).

3. Činnost agenta

Významným a v zahraničí osvědčeným prostředkem kontroly organizovaného zločinu je infiltrace agenta do skupiny (zločinného spolčení) s cílem plnění úkolů vedoucích k destrukci skupiny. Česká právní úprava se zavedením tohoto institutu počítá jak v zákoně o policii ³²⁾, tak v trestním řádu.

Použití agenta tak bylo do zákona o policii systematicky zařazeno vedle sledování osob a věcí, využívání osob jednajících ve prospěch policie, používání

krycích dokladů, používání nástrahové a zabezpečovací techniky a předstíraného převodu věci mezi operativně pátrací prostředky.

Zákon o policii omezuje použití agenta jednak

- institucionálně (výslovně uvádí policejní součásti k tomu oprávněné),
- věcně (jen pro odhalování zvláště závažných trestných činů a jejich pachatelů, jakož i trestných činů spáchaných ve prospěch zločinného spolčení a jejich pachatelů),
- výlučným využitím (tam, kde použitím ostatních metod a prostředků odhalování výše uvedených trestných činů a jejich pachatelů by byl proces odhalování samotný podstatně ztížen); posledně uvedená formulace nevyklučuje přitom, že jiné metody a prostředky odhalování trestných činů a jejich pachatelů již byly použity, ale ukázaly se jako neúčinné, nebo zcela selhaly; takto lze říci, že institut použití agenta je institutem výlučným, z hlediska metod a prostředků odhalování institutem finálním,
- osobně (agentem může být jen policista) a
- časově (použít agenta lze jen na dobu nezbytně nutnou k dosažení účelu, který se použitím sleduje; státní zástupce provádějící dozor v přípravném řízení ex offo povinně permanentně vyhodnocuje nutnost dalšího trvání použití agenta a předkládá jej soudci vrchního soudu místně příslušného pro obvod, v němž má sídlo oprávněná policejní součást; soudce povolení použití agenta zruší, pominou-li důvody pro nasazení ³³).

Agent sám je rovněž ve své činnosti omezen. Kromě vcelku pochopitelné subalternace je povinen volit takové prostředky, které jsou způsobilé ke splnění služebního úkolu a jimiž není jiným osobám způsobována bezdůvodně újma na jejich právech. I přes citelnou a čitelnou opatrnost zákonodárce, s níž se vyrovnal se zakotvováním na zdejší poměry nezvyklého a mírně cizorodého prvku agenta, upravil omezení jeho samotného naštěstí jen obecně.

Zákon dále pro zastírání pravé totožnosti agenta dovoluje vystavit krycí doklady, jimiž jsou listiny a předměty soužící k utajení skutečné totožnosti, vytvořit legendu o jiné osobní existenci agenta a osobní údaje z legendy zanášet do

informačních systémů a zvláštním způsobem vykazovat údaje při hospodaření s prostředky státního rozpočtu (zejména v oblasti daňové a devizového hospodářství), pojistného atd.

Správněprávní úprava použití agenta se nutně projevila v trestním zákoně, konkrétně v ustanovení § 163c. Podle něj je policista - agent, který ze účasti činnosti zločinného spolčení nebo zločinné spolčení podporuje, není pro trestný čin účasti na zločinném spolčení podle § 163a odst. 1 tr. zákona trestný, jestliže se takového činu dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení. Beztrestným se však nestává agent, který zločinné spolčení založil nebo zosnoval. Toto ustanovení je speciálním případem okolnosti vylučující protiprávnost. Na rozdíl od obecné úpravy (nutné obrany, krajní nouze a oprávněného použití zbraně - §§ 13 až 15 tr. zákona) se protiprávnost ex lege vylučuje u jednoho konkrétního trestného činu. Rovněž zde není možno hovořit o žádném "vybočení z mezí", neboť hranice beztrestnosti je zde výslovně a ostře určena. Dokazování se tedy zaměří spíše na zjištění, jakou má čin jinak kvalifikovatelný jako trestný čin účasti na zločinném spolčení vazbu na agentův cíl popsany v zákoně, jímž je odhalení pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení.

4. Autorita orgánů činných v trestním řízení

V kap. II/3 byla mezi příčinami latence organizované kriminality uváděna i nedůvěra k orgánům činným v trestním řízení. Nedůvěra je poměrně široký pojem a má tím pádem řadu příčin.

Obecnou "příčinou" je vcelku pochopitelný negativní až ambivalentní vztah pramenící z osobních zkušeností

- občanů při jednání s policií v jiných případech než je odhalování trestných činů a jejich pachatelů a vyšetřování trestných činů (např. široký okruh správních činností, přestupková řízení),

- občanů, proti kterým bylo vedeno trestní řízení,
- občanů, kteří neměli úspěch v občanském soudním řízení sporném,
- občanů, jinak nespokojených s rozhodnutími soudů (v řízení péče o nezletilé, ve vykonávacím řízení, dědickém řízení apod.).

Vidíme, že soudy jsou takto "postiženy" nejvíce, veřejnost nerozlišuje okruhy pravomocí a své empirie generalizuje.

Vedle již uvedeného nelze ovšem pomíjet příčiny poněkud vážnější, k nimž řadím :

- naprosté nepochopení zásady legality uvedené v ustanovení § 2 odst. 3 tr. řádu,
- negativní vliv hromadných sdělovacích prostředků,
- s ohledem na neuspokojivý stav právního řádu mimořádně ztíženou aplikovatelnost právních předpisů a z toho plynoucí chybovost,
- chronický nedostatek finančních prostředků k modernímu technickému a jinému vybavení sídel orgánů činných v trestním řízení vedoucí k jejich degradaci u veřejnosti a pochybnostem o jejich akceschopnosti a
- přetrvávající nedostatečnou ochranu svědků.

Trestní řád pod zásadou legality upravuje povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. V praxi je tato zásada plněna neuspokojivě. Není výjimkou, popře-li ji v médiích sám představitel policie nebo státního zastupitelství, komentuje-li přístup svého orgánu činného v trestním řízení ke konkrétní kauze ruku v ruce s odkazem na absenci oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (trestního oznámení) učiněného podle § 158 tr. řádu. Zkráceně řečeno omlouvá svou nečinnost a svádí ji na chybějící vnější podnět. Tato situace přirozeně vede k nechuti občanů trestnou činnost oznamovat, například ze strachu o život, z nežádoucí publicity, z neochoty věnovat svůj čas ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, případně po zkušenostech z naprosto neprofesionálního jednání (vyskytují se situace, kdy

policisté občanům úmysl oznamovat trestnou činnost sami rozmlouvají, případně ryze trestní věc neodborně "kvalifikují" na věc občanskoprávní, k jejímuž řešení nejsou příslušní apod.).

Důsledné plnění této zásady považuji za významný nástroj kontroly organizovaného zločinu, u něhož jsou rizika pro oznamovatele pochopitelně ještě vyšší.

Významným nástrojem kontroly organizovaného zločinu je rovněž ofenzivní vliv na veřejné mínění. Jde současně o mimořádně významný nástroj samotné prevence proti organizovanému zločinu. Zastávám názor, že rozhodně autoritě orgánů činných v trestním řízení neprospívá informování tisku, rozhlasových i televizních stanic, které je vzácně jednotně zmodelováno jako ryze negativní. Je jistě správné, že jednotlivé redakce vyčleňují pro informování o trestných činech, jejich pachatelích a komunikaci s orgány činnými v trestním řízení specializované žurnalisty (nikoli ovšem specialisty ve smyslu odborném !), avšak zcela nedostatečná je úroveň zpracování zpráv a komentářů. Zhoubně na majoritně laickou veřejnost tak působí například stříhem upravená a tudíž neúplná, nelogická až zásahem zjevně nepravdivá vyjádření policistů, státních zástupců a soudců, informace o jednotlivých kauzách vytržené z kontextu, porovnávání způsobu spáchání trestného činu (zvláště pak brutálního nebo zavrženíhodného) s uloženým trestem, který bez komplexní znalosti skutečností a zásad uvedených v § 31 tr. zákona působí směšně nízce, popřípadě presumování výsledku trestního řízení včetně rozhodnutí o vině a trestu bez ohledu na v tu chvíli téměř "neexistující" zásadu presumpce nevinny. Ani přijatý tzv. náhubkový zákon ³⁴⁾ věci v tomto smyslu nijak neprospěl, spíše uškodil.

Až směšně mnohdy působí teatrální zatýkání takřkajíc v přímém přenosu, z něhož po pár měsících zbude jen splasknutá bublina a zastavení trestního stíhání domnělého pachatele.

Dramaturgie publicistiky, zejména televizní, by ve svém vlastním zájmu měla být konstruována tak, aby za současného angažování odborných poradců produkovala publicistiku vyváženou co do prostoru, který věnuje zúčastněným (sporným) stranám, i co do zachování profesionálního odstupu od tématu,

neustrannosti a objektivitu s cílem rozhodně zodpovědět všechny nastolené otázky (současná publicistika s ohledem na pochopitelnou komplikovanost zvolených témat používá spíše metody "zadních vrátek" v praxi se projevující jako otevřené konce, nezodpovězené řečnické otázky apod.).

V této souvislosti zdůrazňuji, že nejenže neodmítám, ale dokonce jako občan vítám informace o pochybeních orgánů činných v trestním řízení. Jedná se přece o jeden z druhů jejich veřejné kontroly. Ovšem i tato témata - tak vděčná pro investigativní žurnalistiku - je zapotřebí veřejnosti sdělit hlavně úplně a přesně.

5. Ochrana svědků

Institut ochrany svědků je tak významný, že si rozhodně zaslouží bližšího zkoumání.

Při kontrole organizovaného zločinu, tedy jeho potírání, nestačí provést destrukci zločinecké skupiny, ale také získávat informace a důkazy v kvantitě a kvalitě nutné pro zákonné a spravedlivé rozhodnutí o vině a trestu jejích členů - pachatelů organizované trestné činnosti. Pro kvalitní a zákonné rozhodnutí o vině a trestu je nezbytné provádět kvalitní, zákonné a mnohdy velmi rozsáhlé dokazování, v němž má nezastupitelné místo svědek a jeho výpověď, ať již má kumulované postavení s poškozeným, nebo nikoliv. Výpověď svědka je určitě nejčastějším a mnohdy i základním a profilujícím důkazem v trestním řízení. Její význam je zesilován také striktně vymezeným (zúženým) okruhem osob, které mají právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 1 tr. řádu), zákonnými důvody pro takový postup (§ 100 odst. 2 tr. řádu) a taxativně uvedeným omezením z důvodu zachování tajemství a povinnosti mlčenlivosti (§ 99 tr.řádu).

Při výslechu svědka v trestním řízení o trestných činech, které mají znaky organizované kriminality, lze jen zdůraznit nevyhnutelnost postupu orgánů činných v trestním řízení podle zásad výslechu svědka uvedených v ustanovení § 101 tr.řádu.

Každý je povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení (§ 97 tr. řádu) a co má podstatný význam pro rozhodnutí. Zamlčení těchto skutečností, popřípadě nepravdivá výpověď má dokonce trestněprávní důsledky (§ 175 tr. zákona).

Zabezpečení přítomnosti svědka u orgánu činného v trestním řízení jakož i zabezpečení jeho úplné a pravdivé výpovědi lze docílit cestou předvedení či ukládáním pořádkových pokut, poučením o možných trestněprávních důsledcích, stejně jako aplikací zásad působení na lhoucího vyslýchaného. Z procesního hlediska není podstatné, jde-li o svědka očitého, který přímo svými smysly vnímal určitou skutečnost, nebo o svědka, který se o takové skutečnosti vyjadřuje nepřímou. Ve druhém případě je však nutno zjistit pramen jeho vědomostí a ověřit jej. Záleží ovšem vždy na tom, aby výpověď svědka vyvěrala jen z jeho samostatné reprodukce, aby tato reprodukce nebyla znehodnocena jakoukoli modifikací ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se trestní řízení vede ³⁵⁾.

Svědkovo nedostavení se, nízká spontaneita při výslechu, popřípadě chybějící obecná ochota de facto spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení jen zřídka vyplývá ze svědkovy "totální" ignorance zákonem uložené povinnosti. Svědek během trestního řízení může být samozřejmě vyslýchán mnohokrát jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem (prvého stupně i odvolacím), účastní se konfrontace, rekognice, rekonstrukce, vyšetřovacího experimentu. Setkává se s obviněným, dokonce (v konfrontaci) s ním komunikuje, je na očích veřejnosti u hlavního líčení, je středem pozornosti médií. Stává se snadno ztotožnitelným, on sám, jeho rodina, osoby blízké a jeho majetek jsou ohroženy. Nelze se proto svědkovi divit, že má obavy z následků své výpovědi, zvláštěpak, je-li považována za přímý, jediný či rozhodující důkaz. Obavy ze msty (protiopatření) ³⁶⁾ pachatele nebo kterékoli jiné osoby zvláště u organizovaného zločinu nemusí být vůbec liché. Nesníží je ani skutečnost, že trestní stíhání pachatele zpravidla proběhne vazebně, ostatně nemusí to být jen pachatel, kdo má na neúčasti svědka nebo modifikované výpovědi zájem. Svědek je si koneckonců vědom, že jak vazba, tak pozdější eventuální výkon trestu má, a to i u výjimečného trestu, přechodný charakter, a riziko pomsty není ani po mnoha letech nijak sníženo. U jiných osob než pachatele není pomsta vyloučena

dokonce ani již v průběhu trestního řízení, lze jí jen těžko předejít. Instruktaž pachatelem není problémem zvláště tam, kde není dán důvod koluzní vazby [§ 67 b) tr.řádu] a z něho plynoucí oddělené umístění spolupachatelů ve věznici, kontrola korespondence a účast orgánu činného v trestním řízení u návštěv obviněných ve vazbě.

Není proto nijak zvláštní, že i náš stát přistoupil k zavedení významného institutu trestního řízení, kterým je ochrana svědka. Vycházíme přitom z premisy, že zaručení právní jistoty a bezpečnosti svědků je jejich základním právem. A kde jinde by se jej mělo hojně užívat než právě v trestních řízeních proti pachatelům organizovaného zločinu. Jsou-li pro to vážné důvody, má taková ochrana trvat nejen během celého trestního řízení, ale teoreticky i neomezenou dobu po jeho skončení.

Ochrana svědka se objevila poprvé v novele trestního řádu v roce 1993, podruhé na základě Nálezu Ústavního soudu ³⁷⁾ v již zmiňované novele v roce 1995, komplexní úpravy se jí však dostalo samostatným zákonem ³⁸⁾ podle vzoru Federálního programu ochrany svědka (WITSEC) z USA.

Pokud jde o okruh ohrožených svědků, kterým stát přiznává ochranu, v západní Evropě je převážně vymezován závažností trestného činu, popřípadě způsobem spáchání trestného činu. Naše právní úprava se řídí principem obecnosti.

Smyslem ustanovení § 55 odst. 2 tr.řádu je na první pohled znemožnit obviněnému, poškozenému, zúčastněné osobě, obhájci, zmocněnci a společenskému zástupci (§ 65 odst. 1 tr.řádu), aby zjistily pravou totožnost svědka (tak jako např. v Itálii, Rakousku, Německu, Dánsku, Holandsku a na Slovensku). Ačkoli je svědek poučen o svých (důležitých, základních) právech, a tedy by mělo být výlučně na jeho subjektivním rozhodnutí, zda jich využije, či nikoli, je v nich de facto předem omezen. Soudím tak z interpretace slov "nasvědčují-li zjištěné okolnosti" a "zřejmě hrozí újma". Neúplnost ustanovení, když chybí možnost objektivního zjištění, posouzení, rozhodnutí o přípustnosti apod., z něj činí ustanovení vágní.

Někteří autoři podrobují kritice nekonkretizovanou povinnost orgánů činných v trestním řízení "učinit opatření k utajení podoby svědka". Vysoký stupeň obecnosti je

zde podle mého názoru na místě, neboť rozdílné místní podmínky brání nařizování precizního univerzálně platného postupu. Totéž platí pro povinnosti předsedy senátu v řízení před soudem (u hlavního líčení nebo veřejného zasedání), které má podle § 209 odst. 1 tr. řádu.

Z logiky věci vyplývá, že opatření k utajení totožnosti svědka v řízení před soudem postrádají jakéhokoli smyslu, neprovedla-li se již na počátku řízení přípravného. Případné svědkovy obavy lze rozptýlit jiným způsobem.

Paragraf 209 trestního řádu uvádí ve svém prvním odstavci, že jde-li o výslech svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodná k zajištění bezpečnosti nebo utajení svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Právo obžalovaného být seznámen s výpovědí svědka zůstává zachováno včetně možnosti kladení otázek. Ty jsou kladeny prostřednictvím předsedy senátu a k setkání obžalovaného se svědkem nemusí vůbec dojít.

I tak ovšem zákonodárce řeší velké dilema. Trestní řízení před soudem je svou podstatou kontradiktorní a při dodržování zásady práva na obhajobu má obžalovaný právo nejen klást svědkovi otázky a vyjadřovat se k jeho výpovědi, ale také se s ním konfrontovat a vzhledem k šíři svých práv uvedených v § 33 odst. 1 tr. řádu i zpochybňovat jeho věrohodnost. Argumentace nemožnost ověřit věrohodnost svědka naráží přitom na ústavní principy a meze obhajoby. Podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod má každý, kdo je obviněn z trestného činu mimo jiné právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky ve svůj neprospěch a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek ³⁹⁾.

Kromě podrobně popsané procesní ochrany svědka přichází v úvahu zvláště u organizovaného zločinu zvláštní ochrana a pomoc svědkovi a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Vyvěrá ze zvláštního zákona ³⁸⁾. Svědka lze podle něj považovat za chráněnou osobu, již je poskytována osobní ochrana, kterou lze přestěhovat spolu s příslušníky její domácnosti a pomoci jí za účelem jejího sociálního začlenění v novém

prostředí anebo zastřít její skutečnou totožnost. Zákon však neumožňuje například změnu vizáže chráněné osoby, opatření z pohledu chráněné osoby trvalé, resp. téměř trvalé, z pohledu její bezpečnosti však naprosto neúčinnější.

Dodejme ovšem, že přínos tohoto zákona je mnohem širší právě tím, že neposkytuje ochranu jen svědkům. Jeho efektivita je z hlediska boje proti organizovanému zločinu znásobena tím, že chránit lze také osobu, která podala nebo má podat vysvětlení, osobu, která má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, znalece nebo tlumočníka, obhájce, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, i osoby blízké těmto uvedeným osobám.

Bylo by výraznou chybou redukovat nástroje kontroly organizovaného zločinu jen na represivní orgány státu, nebo dokonce jen na orgány činné v trestním řízení. Velký přínos může přinést například i zapojení peněžních ústavů (na první pohled určitých "prostředníků" zejména v procesu "praní špinavých peněz") do tohoto procesu ⁴⁰). Základním a nutným předpokladem je vyloučení nebezpečí zneužití mimořádných nástrojů představujících protiopatření organizovanému zločinu k omezování práv bezúhonných občanů.

Tato kapitola by nebyla úplná, pokud by v ní nebyla alespoň zmínka o korunním svědkovi. Institut korunního svědka v podstatě znamená zaručení beztrestnosti nebo zaručení uložení mírného trestu členu zločinecké skupiny, který se podílel na páchání trestné činnosti, pokud napomůže usvědčit ostatní členy, zpravidla řídicí články, pachatele nejzávažnějších skutků, případně jiným způsobem, například vyzrazením důležitých informací, napomůže rozkrýt a destruovat zločineckou skupinu. Takový svědek je po celou dobu odhalování trestné činnosti i během trestního řízení buď pod přímou ochranou policie (často na neznámém místě), nebo je s ostatními členy skupiny uvězněn, aby během věznění shromáždil další informace. Jako korunní svědek je pak vyslechnut až u soudu.

6. Extradice

Extradice je institut, jehož smyslem je vydávání pachatelů trestné činnosti, kteří se nacházejí na území jednoho státu, k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do státu druhého, aby trestnímu stíhání a trestu neunikli. Pachatel je buď na území vydávajícího státu (státu pobytu) polapen, anebo se sám přihlásí jeho úřadům se žádostí o poskytnutí azylu, jenž se neudělí.

Obecně je vydávání pachatelů trestné činnosti upraveno mezinárodním právem veřejným a vnitrostátním právem trestním, podrobnější úprava však náleží bilaterálním či multilaterálním mezinárodním smlouvám včetně smluv o právní pomoci. Mezinárodní smlouvy stanovují povinnost států k vydávání⁴¹⁾, obecné mezinárodní právo tak nečiní, přesto některé státy extradici provádějí z mezinárodní zdvořilosti s očekáváním reciprocit. Za všeobecně platné pravidlo je považováno nevydávání vlastních státních občanů cizímu státu k trestnímu stíhání ani k výkonu trestu. Občan České republiky může být předán jinému členskému státu Evropské unie pouze na základě evropského zatýkacího rozkazu (§ 21 odst. 2 tr. zákona) a za podmínky vzájemnosti (§ 403 odst. 2 tr. řádu).

Pro úspěšnou extradici je zapotřebí splnit kumulativně tyto podmínky :

- čin, jehož se pachatel dopustil (měl dopustit) musí být trestný na dožadující i dožadované straně - tzv. zásada oboustranné trestnosti,
- vydat lze jen pro extradiční trestné činy, které jsou v mezinárodních smlouvách buď výslovně vypočteny, nebo jsou určeny svou závažností vyjádřenou v trestních sazbách nebo uloženým trestem (dožadující strana je omezena tím, že nemůže stíhat pachatele pro jiný trestný čin, než pro který byl vydán) - tzv. zásada speciality,
- dožadující strana musí postupovat shodně, stane-li se v budoucnu k témuž státu stranou dožádanou a naopak - tzv. zásada reciprocit a

- dožadující strana o vydání musí požádat diplomatickou cestou (více či méně přesný postup vyplývá ze smluv).

Principu, resp. zásady oboustranné trestnosti se nevyužije, jde-li o extradici na základě evropského zatýkacího rozkazu a osoba, o jejíž extradici jde, je stíhána pro :

- účast na zločinném spolčení,
- terorismus,
- obchod s lidmi
- pohlavní zneužívání dětí a dětskou pornografií,
- nedovolený obchod s omamnými a psychotropními látkami,
- nedovolený obchod se zbraněmi, střelivem a výbušninami,
- korupci,
- podvody včetně podvodů postihujících zájmy Evropských společenství ve smyslu Úmluvy ze dne 26. července 1995 o ochraně finančních zájmů Evropských společenství,
- legalizaci výnosů z trestné činnosti,
- padělání měny,
- počítačovou trestnou činnost,
- trestnou činnost proti životnímu prostředí, včetně nedovoleného obchodu s ohroženými živočišnými a rostlinnými druhy a jejich plemeny a odrůdami,
- napomáhání při nedovoleném překročení státní hranice a při nedovoleném pobytu,
- vraždu, těžkou újmu na zdraví,
- nedovolený obchod s lidskými orgány a tkáněmi,
- únos, omezování osobní svobody a braní rukojmí,
- rasismus a xenofobii,
- organizovanou nebo ozbrojenou loupež,
- nedovolený obchod s kulturními statky, včetně starožitností a uměleckých děl,
- podvodné jednání,
- vydírání a vymáhání peněz za ochranu,
- padělání a pirátství výrobků,
- padělání veřejných listin a obchod s veřejnými listinami,
- padělání platebních prostředků,

- nedovolený obchod s hormony a jinými růstovými stimulátory,
- nedovolený obchod s jadernými nebo radioaktivními materiály,
- obchod s odcizenými vozidly,
- znásilnění,
- žhářství,
- trestné činy, jejichž stíhání a trestání je v pravomoci Mezinárodního trestního soudu,
- únos letadla nebo plavidla a
- sabotáž.

Uvedená jednání nám samozřejmě připomínají projevy organizovaného zločinu, jak o nich bylo pojednáno v kap. II/7.

Podle některých smluv nebude extradice povolena, pokud trestný čin byl spáchán na území dožádaného státu nebo pokud dožádaný stát začal již pachatele sám stíhat a trestní řízení dostoupilo již určitého pokročilého stádia (řízení před soudem).

Extradice je jednou z nejdůležitějších stránek mezinárodní spolupráce při potírání organizovaného zločinu, je důležitá při odmítání udělení azylu kriminálním živlům a určitým způsobem kompenzuje nerovnoměrný vývoj trestního práva kooperujících zemí. Důležité ovšem je, aby dožádané státy reagovaly na žádosti dožadujících ochotně, pružně a rychle.

IV. PROGNOZA ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU V ČESKÉ REPUBLICE A MOŽNOSTI PREVENCE PROTI ORGANIZOVANÉ KRIMINALITĚ JAKO KRIMINALITĚ KVALITATIVNĚ VYŠŠÍHO STUPNĚ

1. Prognóza vývoje

Výhodou této práce je, že poznatky k ní byly sbírány po dobu deseti roků (1999-2009). Může tedy zejména srovnat, jak stát pokročil v potírání organizovaného zločinu, jaké konkrétní nástroje k tomu zvolil a jaké účinnosti za tu

dobu dosáhl. A zatímco před deseti lety se mohl autor ztotožnit s názory, že prognóza organizovaného zločinu v České republice je nepříznivá a všechny uvedené druhy trestné činnosti náležející organizovanému zločinu mají vzestupné tendence a hovořilo se v této souvislosti jen o nebezpečí růstu organizovaného zločinu, dnes lze bohužel konstatovat, že nebezpečí se změnilo v realitu. Do doby vážného zamyšlení se nad fenoménem organizovaného zločinu, pochopení a odstranění jeho příčin (viz kap. I/4.) lze organizované kriminalitě vhodnými nástroji a ofenzivními protiopatřeními více či méně účinně čelit bez ambicí na úplné odstranění tohoto negativního jevu ze společnosti. Boj s organizovaným zločinem není a nesmí být jen proklamativní předvolební téma, čehož jsme svědky v pozitivním (sliby o potírání korupce ve volebních programech všech politických stran) i v negativním [nechvalně proslulá tzv. Kubiceho zpráva ⁴²] slova smyslu.

Obecně lze hodnotit prognózu dalšího vývoje nadále jako spíše špatnou. Nových nástrojů proti organizovanému zločinu již mnoho není a současné se nedaří správně využívat.

2. K prevenci organizované kriminality

Kriminalita, zvláště pak organizovaná, je pro rozvoj každé spořádané, demokratické země s úctou k lidským právům nežádoucím jevem. Je proto nezbytné, aby tento jev byl podroben kontrole.

Kontrola kriminality má charakter defenzivní a ofenzivní.

Defenzivní kontrola kriminality (represe) se projevuje ve všemožné podpoře aktivity policie a ostatních orgánů činných v trestním řízení ze strany státu a zájmem na co nejvyšším počtu odhalených trestných činů, co nejvyšším počtu stíhaných osob a co nejvyšším počtu odsouzených osob. Mnohdy má taková aktivita také více či méně priznaný exemplární charakter. Represe však také znamená postupné, nebo náhlé zvyšování trestních sazeb, jakož i další trestněprávní nástroje,

jako je omezování soudu tuhými zákonnými pravidly pro ukládání trestů, zaváděním dalších druhů trestu do již existující škály, rozšiřování procesních oprávnění orgánů činných v trestním řízení, ingerence státu do práv a oprávněných zájmů občanů nad únosnou mez a podobně. Jen z těchto demonstrativně uvedených příkladů si lze vytvořit představu o objemu finančních prostředků, které jsou na represí vynakládány. Nezastupitelnou roli orgánů činných v trestním řízení ovšem rozhodně neposílí medializace vnitřních rozporů mezi jednotlivými články soudní soustavy či soustavy státního zastupitelství, publicita zásahů kohokoli do svrchované soudní moci, bagatelizace či naopak zveličování problémů, šíření rezignačních nálad či pasivity ve veřejnosti.

Naproti tomu prevence, tedy ofenzivní způsob kontroly, je levnější, i když se na ní podílí nesrovnatelně větší okruh subjektů, což na první pohled působí poněkud nelogicky.

Podle jiného kritéria je represe zaměřena na důsledky již spáchané trestné činnosti, zatímco prevencí je sledováno, aby ke spáchání vůbec nedošlo.

Pro opravdu účinnou a efektivní kontrolu kriminality je přirozeně žádoucí, že oba její typy budou působit synchronně, se shodným cílem a nebudou se v praxi vylučovat. Pokud jde o cíl, je zcela namístě přiznat určitou míru skepse, zejména u organizovaného zločinu. Není dost dobře z mnoha důvodů myslitelné, aby se Česká republika stala bílým místem na pomyslné mapě organizované kriminality. Toho by bylo možno docílit za cenu absolutní izolace, která je v současném provázaném světě nemyslitelná. Skepse stran úplného vykořenění kriminality ze společnosti však neznamená a v podmínkách tradic a vyspělosti našeho státu zároveň ani nesmí znamenat příklon ke druhému pólu, k rezignaci. Nesporně vážná situace nesporně má své překvapivě jednoduché řešení. Je jím zejména revize legislativního procesu s vytvořením nerigidních legislativních pravidel zcela oproštěných od lobbistických či zájmových vlivů, právní řád přehledný, jednoduchý a jednoznačný (vždyť přece nedostatek kvalitních právních předpisů je jednoznačně jedním z kriminogenních faktorů), pečlivý osobnostní výběr všech aplikátorů práva a jejich odpovídající finanční a společenské ohodnocení.

Kriminalitu ve společnosti lze buď udržovat na maximálně přijatelné úrovni, nebo se pokoušet zmenšovat její celkový kvantifikovatelný objem. Obojí však představuje permanentní a neustále se zdokonalující a zefektivňující proces.

Konkrétně se projeví :

- Opatřeními k omezování počtu trestných činů,
- opatřeními ke snížení závažnosti (společenské nebezpečnosti) trestných činů,
- opatřeními k eliminaci kriminogenních faktorů.

Některá opatření státu však mohou falešně navozovat "úspěchy" v kontrole kriminality, z nichž jmenujme alespoň v trestní legislativě posouvání hranic určujících výši způsobené škody stupeň společenské nebezpečnosti a v podstatě i to, zda vůbec půjde o trestný čin, v policii pak zkreslující údaje o dopadených pachatelích v souvislosti s konáním "preventivně-bezpečnostních akcí" často úzce účelově zaměřených.

To, co bylo řečeno o obou integrálních složkách kontroly kriminality, platí i o subjektech její kontroly. Nejenže jejich aktivity musí působit koordinovaně, ale navíc není možné striktně rozlišit subjekty na subjekty represe a subjekty prevence.

Proto pod množinou subjektů prevence budeme chápat :

- Orgány státní moci,
- orgány činné v trestním řízení v jejich dvojjediné roli,
- orgány vězeňství,
- orgány vnější (státní) i vnitřní kontroly,
- školy a školská zařízení,
- vědecké instituce,
- obce,
- orgány státní statistiky a
- hromadné sdělovací prostředky.

Orgány činné v trestním řízení budou vybaveny kvalifikovanými odborníky s potřebnou dávkou erudice i schopnosti obyčejné lidské komunikace. Jejich zaměstnanci budou rozhodovat skutečně zákonně, spravedlivě, bez průtahů, vnějších vlivů či zásahů, s obavami z osobního pochybení a bez obav z jakékoli újmy v souvislosti s nezávislým a nestranným rozhodnutím. Zapojí se všemi možnými způsoby do procesu zvyšování právního vědomí občanů, hlavně mládeže.

Orgány vězeňské služby pochopí, že základním posláním trestu není izolace, ale zejména příležitost k realizaci socializačně-integračních, vzdělávacích a výchovných programů s odsouzenými a k ochrannému léčení. Na základě využití poznatků psychologie, penologie a kriminologie budou individuálně uskutečňovat penitenciární péči během výkonu trestu odnětí svobody a spolupracovat v péči postpenitenciární po propuštění z výkonu trestu.

Orgány státní i vnitřní kontroly budou více využívat své metodické činnosti v zájmu kvalitní aplikace právních předpisů zejména neprávními odborníky a podílet se tak na zvyšování obecného právního vědomí obyvatelstva. Smyslem kontroly bude mimo jiné upozorňování na nedostatky v systémech, u nichž hrozí jejich zneužití pro trestnou činnost.

Vysokou míru odpovědnosti za prevenci kriminality připisují vzdělávacím institucím. Školy a školská zařízení, v nichž tráví děti a mládež převážnou většinu života v letech, která jsou pro prevenci kriminality prakticky rozhodující (minimálně pro vytváření žebříčku hodnot), budou výchovnými prostředky působit proti dětské agresivitě a násilí, vyzdvihoval mimo jiné kladné vlastnosti, vzory, budou vytvářet podmínky pro pestrou mimoškolní činnost školou organizovanou. Velmi důležitá je role školy ve fázi prvotní závažné i méně závažné delikvence, počítaje v to vyhýbání se penalizaci všude tam, kde následky delikventní činnosti mají zcela nicotný nebo jen malý stupeň nebezpečnosti. Vždy je však třeba se orientovat na vytváření pestré nabídky vyplnění volného času dětí a mládeže aktivitami, které by vytěsnily myšlenky na trestnou činnost, minimalizovaly příležitosti k jejímu páčání a v neposlední řadě také zabránily alespoň v raném věku vzniku závislostí na návykových látkách.

Výzkum bude orientován na opravdu potřebné výzkumné úkoly a analýzy, z nichž bude možno čerpat, a na základě kterých bude možno sestavovat dílčí programy potírání kriminality nebo je podle podmínek upřesňovat.

Nezastupitelné místo v popisovaném procesu má obec, tedy samospráva, a to proto, že na samosprávu přecházejí postupně pravomoci státní správy, ale i proto, že obec pracuje k jednotlivým občanům nejbližší, detailně je obeznámena s místními, popř. regionálními skutečnostmi, které mohou sloužit coby podmínky kriminality. Její působení může být poměrně dost intenzivní, a to jak v podobě depistážní, tak v podobě přímého vlivu na osoby depistáží zjištěné.

Orgány statistiky budou intenzivně sbírat podstatná statistická data, periodicky vyhodnocovat kvantitu trestné činnosti a svá zjištění předávat kompetentním orgánům, zejména vědeckým institucím.

Působení hromadných sdělovacích prostředků bylo podrobně popsáno v kap. III/4. I když je nyní ve výčtu uváděno na posledním místě, jejich místo v procesu prevence je naprosto nezastupitelné. Je třeba využít toho, že média jsou ústředními manipulátory veřejného mínění a sklonu veřejného mínění ztotožňovat se s názory v médiích prezentovanými. Média mají tudíž velkou moc. Například vhodnou skladbou nabídky televizních programů a vhodnými dobami jejich vysílání lze zmírnit alarmující výskyt násilí na televizní obrazovce jak v původní tvorbě tak ve zpravodajství, které z násilí vytváří zcela běžný prostředek řešení konfliktů a zahlceností tématy všudypřítomné kriminality všeho druhu za všech okolností může vbrzku způsobit její inflaci. Občané ji pak přijmou jako běžnou součást života, smíří se s ní, stanou se lhostejnými až do úplného otupění. Úkolem médií je také cestou správného, úplného, avšak ve střízlivém množství podaného informování o trestných činech, pachatelích, trestním řízení, účinných postizích pachatelů apod. přispívat k autoritě orgánů činných v trestním řízení.

Nejsou to pochopitelně jen tyto jmenované subjekty, které budou vyvíjet preventivní činnost a budou tak součástí systému prevence. Jejich výčet a okruh činností není rozhodně vyčerpávající. Své nezastupitelné místo v systému bude mít přece i rodina a nelze vyloučit ani aktivitu jednotlivých občanů.

Všechna tato na prvý pohled poněkud utopistické vize jsou překvapivě ovšem až sekundární. Na prvním místě bude vždy bezpodmínečná úcta k zákonu, právům druhých, respektování práva a soudních rozhodnutí viditelná na vlastním příkladu ústavních činitelů a veřejně činných osob, které mají, resp. měly by mít vysoký morální kredit a věrohodnost, a neomezitelná transparentnost při rozhodování všech státních orgánů za všech okolností.

V souvislosti s organizovaným zločinem a prevencí proti němu nemusí platit vždy obecná pravidla pro prevenci, její metody a prostředky je třeba volit diferencovaně od jednotlivých druhů trestné činnosti.

Z jiného hlediska lze členit prevenci kriminality na

- primární (metody a prostředky vedoucí k optimalizaci veřejného života, např. politika zaměstnanosti, sociální zabezpečení, regionální rozvoj),
- sekundární (metody a prostředky jsou adresně zaměřeny na jednotlivce a rizikové skupiny obyvatelstva, a to jak na potenciální oběti tak na potenciální pachatele) a
- terciární (metody a prostředky jsou adresně zaměřeny na jednotlivce a skupiny obyvatelstva s kriminální zkušeností, jejím hlavním posláním je minimalizace rizika recidivy).

Z uvedeného vyplývá, že v prevenci organizované kriminality budou zastoupeny všechny tyto typy.

Pokud jde o oběť trestné činnosti, bylo o ní pojednáno v kap. II/4. Jelikož trestná činnost je v těsné interakci se svou obětí a jelikož také existuje mnoho prostředků, jak snižovat pravděpodobnost "metamorfózy" "neoběti" v oběť, je zajisté významným druhem prevence i prevence viktimitnosti. Oběť spolu s pachatelem, příčinami a podmínkami kriminality tvoří objekty prevence, tedy to, na co se vědomá a řízená činnost subjektů prevence soustředí, co bude zkoumat a přetvářet, na co bude působit.

Organizovaný zločin představuje tak vážný sociální i právní problém a tak vážnou bezpečnostní hrozbu, že je přímo v životním zájmu každého rozumného státu zařadit prostředky jeho kontroly mezi své priority.

K nim patří :

- Kvalitní vízová politika, systematická kontrola pobytu a podnikání cizinců v ČR
- monitorování aktivit organizovaného zločinu, kde je to možné, realizace jednotlivých kauz,
- kooperace represivních a zpravodajských složek,
- vybudování systému pro sběr a distribuci informací o organizovaném zločinu; mezinárodní propojení těchto pracovišť, výměna aktuálních informací,
- sestavování mezinárodních pracovních skupin zaměřených na konkrétní problematiku,
- vytváření nových strategických postupů proti jednotlivým druhům organizované kriminality,
- organizování výcviků, stáží a školení pro policisty, celníky, zpravodajce atd. kvalitní technické prostředky policie a dalších represivních složek,
- tvorba nové účinné legislativy v této oblasti,
- informování veřejnosti o organizovaném zločinu a informování bezprostředně ohrožených subjektů.

Hlavním požadavkem prevence je její systematická, interdisciplinární charakter a vzájemná a vyvážená symbióza s represí. Osobně proto nejvyšší šance dávám prevenci drogové kriminality, přestože má velmi zhoubné sociální, zdravotní, morální a rodinné následky a důsledky. U této kriminality totiž více než kde jinde platí, že bude slábnout spolu s oslabováním nabídky (potlačování nezákonného obchodu s drogami, zabezpečení náležité kontroly legální výroby, obchodu a spotřeby cestou přeorganizované lékové politiky, represe co do držení drogy) i poptávky . Tu je zase možno snižovat minimalizací rizika závislosti⁴³⁾

3. Konkrétní snahy o potírání organizovaného zločinu v ČR v letech 1999-2009

Uplynulých deset let lze v potírání organizovaného zločinu charakterizovat jako období, kdy si stát naplno, ale bohužel značně pozdě uvědomil nebezpečí, kterému by měl čelit. Soudím, že vcelku realisticky připustil, že se bude spíše věnovat eliminaci konkrétních projevů tohoto fenoménu, než jeho vymýcení, což by byla činnost sice záslužná, nicméně sysifovská a naivní.

Svou nezastupitelnou roli měl vstup České republiky do Evropské unie (EU) a dokončení implementace unijního práva. V rámci Rady EU funguje Multidisciplinární pracovní skupina Rady EU pro organizovaný zločin (MDG), která je fórem pro přípravu politiky EU v boji proti organizovanému zločinu a v podobných oblastech. Konkrétně problematikou terorismu, který zůstává jednou ze zásadních bezpečnostních výzev současného světa, se zabývá protiteroristický koordinátor EU, který slaďuje aktivity EU na tomto poli. Základním dokumentem EU v oblasti boje proti terorismu je protiteroristická strategie EU, jejíž nedílnou součástí je Akční plán EU pro boj proti terorismu, když impulsem k jejímu vzniku byly teroristické útoky v Londýně v roce 2005.

Vstup do EU byl přínosem pro policejní spolupráci našeho státu se státy EU, která byla poprvé institucionalizována Smlouvou o EU (platí od roku 1993) ustanovením o policejní a soudní spolupráci v trestněprávních věcech (takzvaný třetí pilíř). Policejní spolupráce se zaměřuje především na úkoly národních policí, které souvisejí s schengenskou spoluprací, činností Evropského policejního úřadu (Europolu). Právě Europol, zřízený mezinárodní úmluvou z roku 1995, posiluje boj proti organizovanému zločinu a terorismu, pokud jsou trestnou činností zasaženy dva nebo více států. V roce 2008 byla schválena změna právního základu Europolu, na jejímž základě se tato organizace stává agenturou EU, a tím i účinnějším nástrojem policejní spolupráce mezi členskými státy. Významným nástrojem policejní spolupráce je též síť evropských vzdělávacích institucí CEPOL (Evropská policejní

akademie), u soudní spolupráce EUROJUST (Evropská jednotka pro soudní spolupráci).

Pokud jde o tzv. Schengenskou dohodu, lze jmenovat jako příklad spolupráce v jejím rámci Rozhodnutí Rady 2005/211/SVV ze dne 24. února 2005 o zavedení některých nových funkcí v Schengenském informačním systému, včetně boje proti terorismu a Nařízení Rady (ES) č. 871/2004 ze dne 29. dubna 2004 o zavedení některých nových funkcí Schengenského informačního systému, také se zřetelem k boji proti terorismu.

Důraz na mezinárodní spolupráci se v uplynulých deseti letech konkrétně odrazil i v diplomatické aktivitě, jejímž výsledkem bylo navázání bilaterální spolupráce s jednotlivými zeměmi na bázi mezinárodních smluv a jejich ratifikace. S Itálií a USA (2000), Lotyšskem (2001), Chorvatskem (2002), Rumunskem (2003), Moldavskem (2004), Slovenskem (2005), Ukrajinou a Švýcarskem (2006).

Z pohledu multilaterálního lze jmenovat přistoupení ČR k Evropské úmluvě a odškodňování obětí násilných trestných činů (2000), Trestněprávní úmluvě o korupci (2002), a Úmluvě o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy EU (2006).

Český právní řád byl v období 1999-2009 [kromě padesáti (!) novel trestního zákona] konkrétně obohacen o právní předpisy, které sice mohou být kvalitními nástroji k potírání organizovaného zločinu, nicméně je ještě příliš brzy vyhodnotit jejich účinnost a přínos.

Konkrétně lze jmenovat např. :

- zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,
- zákon č. 279/2003 Sb. o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení,

- zákon č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (který nahradil původní zákon 61/1996 Sb.) a
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Teprve začátkem roku 2009 byl přijat zcela nový trestní zákon, který nabude účinnosti dnem 1. ledna 2010. O něm se zmiňuji ve zvláštní kapitole.

V četných novelách trestního zákona se nejen zpřesnilo znění stávajících skutkových podstat, ale také se objevila řada speciálních skutkových podstat trestných činů, které jsou nerozlučně spjaty s organizovaným zločinem. Zákonodárce jimi reagoval jednak na začlenění závazků našeho státu plynoucích z mezinárodněsmluvní úpravy do vnitrostátního práva, na vývoj soudní praxe a judikatury, nebo jen na ztíženou možnost aplikace příliš obecných dosavadních ustanovení zákona.

Takovými novými skutkovými podstatami, které jsou však již uváděny v předchozích kapitolách a které nyní uvádím souhrnně, jsou trestné činy :

- teroristického útoku (§ 95),
- porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem (§ 124d),
- poškozování finančních zájmů Evropských společenství (129a),
- padělání a pozměňování nálepek k označení zboží nebo předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 145a),
- násilné překročení státní hranice (§ 171b),
- porušení předpisů o mezinárodních letech (§ 171c),
- napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 171d),
- porušování mezinárodních sankcí (§ 171e),
- padělání a vystavování nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů (§ 175b),
- neoprávněného nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§§ 181f, 181g a 181h),
- přechovávání dětské pornografie (§ 205a),

- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 205b),
- nedovoleného nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány (§ 209a),
- nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem (§ 209b),
- obchodování s dětmi (§ 216a),
- svádění k pohlavnímu styku (§ 217a) a
- obchodování s lidmi (§ 232a).

Za nesporný přínos v trestním právu procesním je třeba považovat zejména zbrusu přepracovanou hlavu XXV. trestního řádu zejména úpravu extradice prostřednictvím evropského zatýkacího rozkazu.

4. Vývoj organizovaného zločinu z pohledu statistického

Statistická data uplynulých let nejsou příliš optimistická a v podstatě dokládají závěry, k nimž autor dospívá. Pokud věnujeme pozornost třeba jen údajům ohledně trestných činů přijímání úplatku (§ 160 tr. zákona), podplácení (§ 161 tr. zákona) a zločinného spolčení (§ 163a tr. zákona) – viz příloha, které jsou svou povahou k dané problematice nejvíce ilustrativní, tak ze statistických dat jednoznačně plyne nejen nízká objasněnost této trestné činnosti, a soudě podle nízkého počtu odsouzených osob také její obtížná dokazovatelnost. I těmito statistickými daty lze podpořit spíše špatnou prognózu boje proti organizovanému zločinu. Zveřejňování takových dat nutně způsobí ve veřejnosti výrazný pesimismus, porovná-li si téměř každodenní zprávy a informace obsažené médiích například o korupci na jedné straně a objasněnost, popř. „odsouzenost“ případů korupčního jednání počítanou jen na desítky případů ročně na straně druhé.

5. Organizovaný zločin a judikatura

Obeznámíme-li se s judikaturou Nejvyššího soudu České republiky, zjistíme, že k srpnu 2009 Nejvyšší soud meritorně rozhodl například ve věcech, v nichž došlo k odsouzení pro trestný čin účasti na zločinném spolčení podle § 163a tr. zákona (tedy od roku 1995) jen v rámci dovolacích řízení. Nerozhodl tedy o žádné stížnosti pro porušení zákona podané ať již ve prospěch, nebo v neprospěch odsouzených osob.

V rámci dovolacích řízení rozhodl Nejvyšší soud ve čtrnácti trestních věcech. V naprosté většině šlo o podaná dovolání odsouzených (13 věcí), z nichž jen dvě dovolání nebyla odmítnuta. Nejvyšší státní zástupce naproti tomu podal dovolání jediné, které odmítnuto nebylo a došlo ke zrušení dovoláním napadeného rozsudku odvolacího soudu.

Obsahově byla všechna podaná dovolání zcela shodná. Jejich jádrem bylo posouzení, zda jednání odsouzených naplňovalo znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 163a tr. zákona, resp. zda skutková zjištění soudu I. stupně a soudu odvolacího byla v souladu i s právním názorem těchto soudů ohledně existence zločinného spolčení (§ 89 odst.17 tr. zákona), popřípadě odlišení tohoto pojmu od pojmu „organizovaná skupina“.

Jen jediné rozhodnutí Nejvyššího soudu (7 Tdo 1182/2006) lze užít v praxi coby výkladu ustanovení § 89 odst.17 tr. zákona.

Podle něj

- „vnitřní organizační struktura“ znamená, že společenství více osob považované za zločinné spolčení má stabilně uspořádané vztahy mezi jednotlivými složkami, které ho tvoří, že v tomto rámci jsou vzájemné vztahy vymezeny zejména z toho hlediska, která složka je nadřízená a která podřízená, která složka je řídicí či rozhodovací a která výkonná, a že jsou

stanovena určitá pravidla, podle nichž se realizují vztahy nadřízenosti a podřízenosti např. mezi řídicí či rozhodovací složkou a výkonnou složkou, a případně také pravidla, podle nichž spolu komunikují nebo kooperují složky, které si vzájemně nejsou nadřízené a podřízené, apod.,

- „rozdělení funkcí“ znamená, že k dosažení cílů společenství více osob považovaného za zločinné spolčení jsou stanoveny určité typy dílčích činností, kterými jsou pověřeny osoby odpovídající za jejich provedení a
- „dělba činností“ znamená konkrétní podobu kooperace mezi osobami, které se podílejí na provedení jednotlivých akcí směřujících k naplnění cílů společenství více osob považovaného za zločinné spolčení.

Pokud jde o judikaturu Ústavního soudu České republiky (rovněž ilustrativně jen ohledně trestného činu účasti na zločinném spolčení podle § 163a tr. zákona), je ještě chudší než judikatura Nejvyššího soudu. Je však ale také jednoznačnější. K srpnu 2009 (opět od roku 1995) Ústavní soud rozhodl pouhých osm ústavních stížností, v nichž stěžovatelem byla osoba odsouzená pro uvedený trestný čin (v řadě dalších posuzoval např. zákonnost vzetí do vazby, postup orgánů činných v přípravném řízení trestním při obstarávání důkazů apod.). Jádrem ústavních stížností byla - shodně jako v podaných dovoláních - polemika, zda jednání pachatele je podřaditelné pod zákonný pojem „zločinné spolčení“. Všechny ústavní stížnosti byly ovšem odmítnuty pro zjevnou neopodstatněnost. Dlužno dodat, že Ústavní soud se v žádném svém rozhodnutí nepustil do hlubšího rozboru pojmu „zločinné spolčení“ a ztotožnil se s konstantní judikaturou soudu nejvyššího.

6. Potírání organizovaného zločinu podle budoucí právní úpravy

Jak již bylo uvedeno, po více než dvacetileté přípravě byl dne 8. ledna 2009 přijat zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, který nabude účinnosti 1. ledna 2010 a dosavadní zákon účinný již 48 let nahradí.

Obecně lze říci, že nový trestní zákon se může stát skutečně kvalitním nástrojem potírání organizovaného zločinu, bude-li však správně aplikován a bude-li především soudy také jako účinný nástroj využít. Soudy mají ideální příležitost, jak se zejména při ukládání trestů oprostit od jisté setrvačnosti či schématickosti a naplnit tak cíl tohoto zákona, kterým je viditelně zvýraznění trestní represe.

Nový trestní zákon je formulačně daleko jednoznačnější (téměř puristicky) než dosavadní a je z něj bezpochyby patrné, že při normotvorbě jeho tvůrce hojně vycházel z judikatury, kterou prakticky do textu tohoto právního předpisu přetavil a další výklady zákonných ustanovení tím poměrně značně předem omezil.

Nesporným přínosem nového trestního zákona v obecné části je zejména zánik trestní odpovědnosti pachatele za trestné činy, z nichž některé mohou být páchany i jako organizovaná trestná činnost (§ 33), vyšší hranice promlčecí doby trestní odpovědnosti 15 let u trestných činů s horní hranicí trestu odnětí svobody nejméně 10 let (§ 34), vyloučením trestných činů (z valné většiny těch, které mohou mít charakter organizované trestné činnosti) z promlčení trestní odpovědnosti (§ 35) a výkonu trestu (§ 95) a zcela novou právní úpravou výjimečného trestu (§ 54), u nějž se zvedají horní hranice z patnácti na dvacet, resp. z 25 na 30 let a rozšiřuje se výčet trestných činů, za něž lze výjimečný trest uložit.

Trestní zákon také opouští dosavadní terminologii a neužívá již pojmu „zločinné spolčení“. Namísto něj nově zavádí pojem „organizovaná zločinecká skupina (§ 129), avšak obsahově na zákonné definici ničeho nemění.

Nově a podrobněji však definuje pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Je jím ten, kdo spáchal úmyslný trestný čin jako člen organizované zločinecké skupiny, nebo ten, kdo takový čin spáchal vědomě se členem organizované zločinecké skupiny anebo v úmyslu organizované zločinecké skupině napomáhat.

Nově také lze postihnout pachatele za současného použití ustanovení o organizované zločinecké skupině a organizované skupině, zatímco dosud se užití těchto pojmů vylučovalo.

Při ukládání trestu pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny se zvyšuje horní hranice upravené trestní sazby z patnácti na dvacet let, při ukládání výjimečného trestu z 25 na 30 let.

Zvláštní část jednak zavádí zcela nové skutkové podstaty trestných činů, výrazně zpřesňuje přejaté skutkové podstaty a zvyšuje dolní i horní hranice pro ukládání trestů za trestné činy. Příkladem lze jen uvést ty nejdůležitější změny, k nimž novou právní úpravou došlo.

Obchod s drogami [viz. kap. II/7 a)] se snažil zákonodárce ztížit zavedením nových trestných činů nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285) a výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu (§ 286).

Nové trestné činy neoprávněné výroby peněz (§ 237) a padělání a napodobení díla výtvarného umění (§ 271) jsou prostředkem k potírání organizovaného zločinu v podobě padělání [viz. kap. II/7 g)].

Obchodování s lidmi [viz. kap. II/7 h)] je trestné i podle zcela nové skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku (§ 186), výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193).

Zajímavě se zákonodárce postavil k potírání korupce [viz. kap. II/7 ch)], pokud kromě již přejaté skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216) zvýšil horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody v základní skutkové podstatě na dvojnásobek (4 léta) a výslovně učinil trestnou i nedbalostní formu tohoto jednání (§ 217). Nově zakotvil skutkovou podstatu trestného činu sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256). Zcela samozřejmě a očekávaně došlo ke zpřísnění sankcí u trestných činů úplatkářství, a to již v základních skutkových podstatách. O tři roky u trestného činu přijetí úplatku (§ 331), o jeden rok u trestného činu podplacení (§ 332) a nepřímého úplatkářství (§ 333). Trestní zákon výslovně – a tedy zcela novátorsky - definuje úplatek jako neoprávněnou výhodu spočívající v přímém majetkovém obohacení

nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.

„Kriminalita bílých límečků“ [viz. kap. II/7 i)] bude postižitelná novou skutkovou podstatou trestného činu porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství (§ 247), daleko lépe propracovaným zněním skutkové podstaty trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248), a dále novými trestnými činy neoprávněného vydání cenného papíru (§ 249), manipulace s kurzem investičních nástrojů (§ 250) a poškození finančních zájmů Evropských společenství (§ 260).

Obchod s lidskými orgány [viz. kap. II/7 m)] je vyjádřen ve zbrusu nových skutkových podstatách (§ 164 neoprávněné odebrání tkání a orgánů, § 165 nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány, § 166 odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu a § 167 nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem), u nichž vždy již samotný jejich název prozrazuje, jaká konkrétní jednání budou podle nich trestná. Za zmínku stojí značné zvýraznění represe zpřísněním sankce za uvedená jednání. Například za jednání vyjádřené kvalifikovanou skutkovou podstatou u trestného činu podle § 164 tr. zákona lze uložit i patnáctiletý trest odnětí svobody.

Počítačová kriminalita [viz. kap. II/7 l)] se dočkala svého postihu v nově koncipovaných skutkových podstatách neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231) a poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232).

Potírání nelegálního obchodu se živočichy a rostlinami [viz. kap. II/7 n)] se dočkalo kromě „vylepšeného“ znění skutkové podstaty trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299) a odnímání nebo ničení živočichů a rostlin (§ 301) i jejich nedbalostní formy - neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300).

Dosavadní skutková podstata trestného činu účasti na zločinném spolčení (§ 163a tr. zákona) se v novém trestním zákoně nazývá trestným činem účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361). Znění obou skutkových podstat je shodné, výjimku tvoří zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody z deseti na 15 let u pachatele činu ve vztahu k organizované zločinecké skupině určené nebo zaměřené k páchání (nově) vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312). Rovněž účinná lítost zůstala zachována.

K výrazné změně však došlo u tzv. beztrestnosti agenta, upravené dosud v ustanovení § 163c tr. zákona. Nová úprava (§ 363) přejala sice hranice beztrestnosti, vyjádřené odmítnutím beztrestnosti agenta, který organizovanou zločineckou skupinu nebo organizovanou skupinu založil nebo zosnoval, ale mimořádně významně rozšiřuje beztrestnost agenta nejen co do možného postihu toliko pro trestný čin účasti na zločinném spolčení, resp. účasti na organizované zločinecké skupině, ale také pro trestné činy obchodování s lidmi (§ 168), svěřením dítěte do moci jiného (§ 169), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182), kuplířství (§ 189), šíření pornografie (§ 191), výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213), podílnictví (§ 214), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216), porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku (§ 227), padělání a pozměnění peněz (§ 233), neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236), neoprávněné výroby peněz (§ 237), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245), porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství (§ 247), neoprávněného podnikání (§ 251), neoprávněného provozování loterie a podobné sázkové hry (§ 252), porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 261), porušení předpisů o kontrole vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 262), porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263), provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence (§ 265), porušení povinností v souvislosti s vydáním povolení a licence pro zahraniční obchod s vojenským materiálem (§ 266), zkreslení údajů a nevedení podkladů ohledně zahraničního

obchodu s vojenským materiálem (§ 267), nedovoleného ozbrojování (§ 279), vývoje, výroby a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280), nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281), nedovolené výroby a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282), nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284), nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285), výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu (§ 286), neoprávněného nakládání s odpady (§ 298), neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299), přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332), nepřímého úplatkářství podle § 333 odst. 2, organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340), napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348), jestliže se takového činu dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

7. Závěr

Závěrem lze v souvislosti s uvedenou problematikou, inspirován nezapomenutelným vystoupením prof. Čiče⁴⁴⁾ na konferenci Evropa 2000 - Lidská práva a organizovaný zločin (Košice, červen 1997) položit několik otázek modelovému, či spíše vzorovému či „ideálnímu“ pachateli trestné činnosti podřaditelné pod pojem „organizovaný zločin“ :

- Vyplatí se mi páchat trestnou činnost ?
- Je můj osobní užitek z trestné činnosti větší než z příjmu nabytého poctivým způsobem ?
- Mohu mít vliv na zákonodárný proces ve státě ?
- Budu tak moci ovlivnit, aby metody a nástroje státu v boji se mnou byly co nejměkčí a nejmírnější ?

- Budu znát mnoho měsíců či let dopředu, jaké kroky proti mně stát chystá, abych se na ně mohl v klidu připravit ?
- Budu mít nějakého vlivného přímluvce, kdybych přece jen udělal chybu a byl odhalen ?
- Nebudu mít v osobě vyšetřujícího policisty, státního zástupce či soudce proti sobě odborně zdatného profesionála, který odmítne nějakou „lukrativní“ nabídku výměnou za mou beztrestnost ?
- Nebojím se uloženého trestu ?
- Neobávám se životních podmínek ve věznici ?
- Nemám důvěru v policii a soudy, s nimiž mohu při odhalování organizovaného zločinu spolupracovat třeba jako korunní svědek ?
- Mám pod kontrolou média, která na objednávku způsobí „poprask“, v jehož důsledku se má věc bude posuzovat pod jejich tlakem ?

Zjišťuji bohužel, že onen modelový pachatel by mohl na všechny otázky odpovědět kladně. Prozatím jen zbožným přáním je, aby za jeden z obecných prostředků potírání organizovaného zločinu bylo považováno zneatraktivnění trestné činnosti, zakódování společenského pocitu její nerentability. Půjde to ovšem o to hůře, když organizovaný zločin nabízí kromě pohádkových finančních zisků také jiné lákavé atributy - život mimo obecné zákony, dobrodružství, pocity výlučnosti, nadřazenosti a vytváření elit.

V boji proti organizovanému zločinu, či spíše bychom měli naplno říci k minimalizaci jeho následků jsou aktuálně diskutovány instituty korunního svědka a agenta-provokatéra. De lege ferenda soudím, že ani jeden není tím pravým lékem na potírání organizovaného zločinu. Jednoduše proto, že oba pardonují zločin. Zatímco v prvním případě garantuje beztrestnost pachateli závažné trestné činnosti, v němž se bůhvíproč pohne svědomí a poskytne svou výpovědí svědka přímý důkaz proti svým bývalým druhům, v druhém případě je trestná činnost páchána přímo s vědomím, resp. na podnět státu samotného s cílem „skutečné“ pachatele lapit přímo při činu ⁴⁵). Odhlédnuv od zjevné (současné) protiústavnosti obou institutů, jde o evidentní přiznání státu, že s organizovaným zločinem zcela prohrál, uchyluje-li se k institutům tak pofidérním, kdy pomyslný klín vytlouká klínem. Konkrétní odpověď

účinnosti těchto dílčích nástrojů při potírání organizovaného zločinu dá ovšem samozřejmě až praxe, judikatura a nekompromisní statistická data.

Stát měl a stále má možnost, jak prostředky nikoli tak bizarními, ale společensky pohodlnějšími situaci řešit. Dokonce si troufám říci, že i s nástroji, které v současné době má, ale špatně s nimi zachází.

Téma vybraných trestněprávních a kriminologických aspektů organizovaného zločinu lze skončit ještě jednou zajímavou myšlenkou již zmíněného dr. P.R. Stoeffelena ⁴⁶), která je na první pohled nesmírně banální, jako prostředek eliminace organizovaného zločinu však klíčová :

"Jednou z nejdůležitějších zásad a pravidel zákonnosti je, že policie a soudní orgány se začnou o běžné občany zajímat až se stanou podezřelými. Bez tohoto podezření pro ně život běžných občanů není důležitý a má být mimo jejich pozornost".

Je z ní cítit obava z jistého plýtvání silami. Bohužel také toho, čeho jsme svědky i v současné české realitě : stát se sám zbytečně zahlcuje kvantem bagatelních, nepodstatných, finančně náročných zato však aplikačně jednoduchých činností. Na řešení podstatných a vážných problémů, které jej zároveň vnitřně rozkládají (typicky organizovaný zločin), mu pak nezbývá sil ani peněz.

Doufejme jen, že toto zjištění není konkrétním projevem průniku organizovaného zločinu do státního mechanismu, tedy jeho naprostým vítězstvím.

P o z n á m k y

1. V USA je nejznámější Cosa nostra, v Itálii Nuova mafia, v Japonsku yakuza a v Latinské Americe kokainový kartel Medellín.
2. Úmluva podepsaná dne 19. června 1990 v Schengenu mezi Belgickým královstvím, Spolkovou republikou Německo, Francouzskou republikou, Lucemburským velkovévodstvím a Nizozemským královstvím k provedení dohody podepsané dne 14. června 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích.
3. Zákon č. 40/2009 Sb.
4. Pan dr. P. R. Stoeffelen, nizozemský odborník na organizovaný zločin a soudce, užil ve svém referátu "Politická a právní teorie brzd a protikladů, definice moci a boj proti organizovanému zločinu" na konferenci Evropa 2000 - Lidská práva a organizovaný zločin v Košicích (červen 1997) termínu "amorální skupina".
5. Tím se liší od tzv. bandy (gangu), která se utváří ad hoc, aby provedla určitý konkrétní čin.
6. Viz. Zapletal, J.: Kriminologie, Praha 1998, str. 148 a 149.
7. Jde o Evropskou úmluvu o vydávání z roku 1957, publikovanou pod č. 549/1992 Sb., Evropskou úmluvu o vzájemné pomoci v trestních věcech z roku 1959, publikovanou pod č. 550/1992 Sb., Evropskou úmluvu o potlačování terorismu z roku 1977, publikovanou pod č. 552/1992 Sb., Evropskou úmluvu o odevzdávání odsouzených osob z roku 1981 publikovanou pod č. 553 /1992 Sb., Evropskou úmluvu o předávání trestního řízení z roku 1972 publikovanou pod č. 551/1992 Sb.
8. Např. INTERPOL sdružující 176 států světa (Česká republika byla přijata v r. 1993), EUROPOL, WCO (Světová celní organizace), GAFI (Group on International Financial Action against Laundering Capital), FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering), CATF (Chemical Action Task Force) aj.
9. Např. americký FINCEN (Financial Crimes Enforcement Network), francouzský TRACFIN, britský NCIN apod.
10. Např. projekt TELEDUG, jehož smyslem je zajistit okamžitou bezprostřední komunikaci států, přes jejichž území vedou "drogové stezky".
11. Viktimnost je souhrn předpokladů, který je nutný k tomu, aby se člověk stal obětí tr. činu, podmíněna je řadou faktorů, např. atraktivitou zevnějšku a obecnou fyzickou sexuální přitažlivostí, profesí, životním stylem, psychickými vlastnostmi (lehkomyslností, dobrodružností) nadužíváním alkoholu a drog, mentální retardací apod.
12. Tato konference byla svolána z podnětu Hospodářské a sociální rady OSN do italské Neapole v listopadu 1994.
13. Šestá kapitola Maastrichtské smlouvy uvádí 10 článků vytvářejících předpoklady a mantinely pro spolupráci mezi orgány vnitra i mezi orgány justice (tzv. problematika 3. pilíře). Jde o oblasti azylové politiky, vnějších hranic a jejich kontroly, migrační politiky, boje proti drogové závislosti, boje proti mezinárodním podvodům, spolupráce soudů ve věcech trestních a občanských, celní spolupráce a policejní spolupráce (prevence a boj proti terorismu, nezákonnému obchodování s drogami a závažným formám mezinárodního zločinu). Takto jednoduše lze odlišit organizovaný zločin, resp. organizovanou kriminalitu od jiného, běžného.
14. Blíže viz Teorie diferenciální asociace E. H. Sutherland (Zapletal, J.: Kriminologie Praha 1998 str. 64).
15. Jde zejména o teorie německého psychiatra E. Kretschmera a Američana W. E. Sheldona. Kretschmer vyzníval vyšší tendence ke zločinnosti u osob asthenických a atletických, typ pyknik byl spíše delikventem příležitostným, páchajícím nejčastěji podvody. Asthenikové měli "na svědomí" drobné krádeže a atletické typy trestnou činnost násilného charakteru. Sheldon rozlišil tři tělesné typy : 1) endomorfní /jemný, zakulacený/, 2) mezomorfní /svalnatý, kostnatý/ a 3)

- ektomorfní /slabý a křehký/. Poslední typ měl daleko menší sklony k delikvenci než oba předchozí. (Zapletal, J.: Kriminologie, Praha 1998 str. 59).
16. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).
 17. Zákon č. 209/97 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.
 18. Podle odhadů se ve světě „vypere“ ročně 500 mld USD.
 19. Zákon č. 254/2004 Sb.
 20. Největším pěstovatelem drogových kultur a vývozcem drog je Kolumbie. Do Evropy se např. produkty z konopí dostávají z Blízkého a Středního východu a z Afriky, heroin "severní balkánskou trasou" z Blízkého východu, kokain z Jižní Ameriky, amfetaminové drogy z Polska. Domácím "hitem" je však syntetická droga pervitin.
 21. U ruskojazyčných mafií, kterých působí na našem území devět o zhruba 5000 členech jde o tzv. „krišu“.
 22. Obzvláště cynický je kidnapping - únosy dětí.
 23. Index vnímání korupce vydává Transparency International od roku 1995. Hodnocení zachycuje vnímání úrovně korupce, jak ji vidí představitelé podnikatelské sféry, analytici a akademičtí pracovníci. Nepočítá tedy s empirickými daty.
 24. Francie kupříkladu nezná v souvislosti s úplatkářstvím (v širším smyslu) ustanovení o účinné lítosti a na rozdíl od české právní úpravy je podle tamního práva více trestný ten, kdo úplatek poskytuje.
 25. Angl. White-collar-crime.
 26. Jde o tzv. SWIFT-operace.
 27. Internet je v mnoha státech nepřetržitě monitorován a "čištěn" od závadných materiálů. Toto čištění provádějí policisté, kterým se přezdívá "white angels" (bílí andělé).
 28. Úmluva CITES (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) je mezinárodní úmluva (Washingtonská úmluva) o obchodování s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, která nabyla platnosti již v červenci 1975. Jejím smyslem je celosvětová kontrola obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Státy, které přistoupily k podepsání této úmluvy (celkem dosud 162 zemí), se zavázaly bojovat proti nelegálnímu obchodu se vzácnými rostlinami a živočichy. Česká republika podepsala tuto úmluvu 25. 8. 1992 a ta oficiálně vešla v platnost od 1. 1. 1993
 29. Zde ve smyslu institucionálním.
 30. Berlínská deklarace Berlínská deklarace je dokument, přijatý na konferenci ministrů vnitra a spravedlnosti členských zemí EU a zemí střední a východní Evropy, konané 8. - 9. září 1994 v Berlíně, zaměřené na spolupráci zemí EU a zemí střední a východní Evropy v oblasti organizovaného zločinu a nelegálního obchodu s drogami.
 31. Jde o zákon ze dne 29. června 1995, kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů.
 32. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
 33. I když zákon *expressis verbis* neuvádí lhůtu, do níž by soudce měl rozhodnout, měl by tak učinit bezodkladně - ostatně není v této souvislosti bez zajímavosti, že postup soudce trestní řád v hlavě čtvrté vůbec neupravuje.
 34. Zákon 52/2009 Sb., jedna z novel trestního řádu
 35. *Idonei non videtur testes, quibus imperari potest ut testimonium fiant* (Nejsou vhodnými svědky ti, kterým lze přikázat, aby svědčili) - Licinius Rufinus - 3. stol. po Kr. (Rebro, K.: Latinské právní výrazy a výroky, Bratislava, Obzor 1986).
 36. Beneč, Š.: Právne aspekty ochrany svedka, Právny obzor 2/1997, Bratislava 1997, str. 185.
 37. Jde o nález ÚS publikovaný pod č. 214/1994 Sb., podle kterého je třeba i při poskytování ochrany ohroženým svědkům zachovávat zásady práva obviněného na

- řádný proces, a při jejich legislativním omezování v zájmu ochrany osobní nedotknutelnosti svědka vycházet z principu, že takový postup je přípustný pouze tehdy, když jiný způsob ochrany nelze zajistit. Rovněž je třeba plně respektovat požadavek minimalizace takového zásahu. (Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, LINDE Praha a.s. 1997, str. 360).
38. Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.
 39. Viz. Čl. 6 odst. 3 písm.d) Úmluvy publikované pod č. 209/1992 Sb., srov. též Čl. 14 odst. 3 písm.e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.
 40. Jako příklad lze uvést náš zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.
 41. Povinnost k extradici obsahuje např. Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (1970) a Úmluva o potlačení protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví (1971)
 42. Zpráva Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) o prorůstání organizovaného zločinu do státní správy, kterou před poslanci branně bezpečnostního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR přednesl krátce před parlamentními volbami 29.5.2006 bývalý ředitel ÚOOZ Jan Kubice a která byla úmyslně zpřístupněna médiím; fakta ze zprávy se však prověřováním nepotvrdila, nicméně tzv. Kubiceho zpráva zůstane navždy synonymem pro způsob ovlivnění tehdejších voleb do Poslanecké sněmovny.
 43. Podle neoficiálně přel. definice Světové zdravotnické organizace (WHO) je závislost stavem duševním, někdy i tělesným, který je výsledkem vzájemného působení mezi živým organizmem a drogou. Je charakterizován projevy zejména v chování, které vždy obsahuje nutkání vedoucí k vyhledávání drogy objevující se na pokračující a periodické bázi, za účelem přežití psychických účinků a někdy z důvodů vyhnout se nepříjemnému pocitu nepohody způsobenému tím, kdyby se droga nevzala.
 44. Prof. JUDr. Milan Čič, DrSc., Dr. h.c. (*1932) [v min. např. předseda vlády Slovenské republiky (1989-1990), soudce a předseda Ústavní soudu Slovenské republiky (1993-2000), nyní ředitel Kanceláře prezidenta Slovenské republiky] uvedl, že cit.: "Pro ukládání trestů by měla platit, kromě trestněprávních zásad, i nepsaná zásada, či otázka : Vyplatí se páchat trestnou činnost ? Když je pro odsouzeného i potenciálního pachatele odpověď kladná, znamená to, že trest je neadekvátní, neefektivní."
 45. Rozdíl mezi současným agentem a agentem – provokatérem by byl zásadní; neplatilo by ustanovení současného § 163c odst. 2 tr. zákona a beztrestným by se mohl stát i ten agent, který zločinné spolčení založil nebo zosnoval.
 46. Viz poznámka 4).

Seznam literatury

Aktualizace koncepce boje proti organizovanému zločinu. Praha : Ministerstvo vnitra 1997

Beneč, Š. : *Právne aspekty ochrany svedka.* Právny obzor, 1997, č. 2. s. 184-190.

Cejp, M. : *Druhy a formy činností organizovaného zločinu.* Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Cejp, M. - Scheinost, M. : *Několik informací o kriminalitě, organizovaném zločinu a kriminologickém výzkumu v Rusku.* Právní praxe, 1999, roč. XLVII, č. 5, s. 320-324.

Císařová, D. a kol. : *Trestní právo procesní.* Praha : Linde a.s. 1999.

Etiologie násilných projevů organizované kriminality. Uspoř. M. Scheinost. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995.

Gawlik, L. : *Oběti organizovaného zločinu.* Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Hazardní hry a drogy jako potencionální zdroj organizovaného zločinu. Uspoř. I. Trávníčková. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Hospodářská kriminalita ve finanční oblasti. Uspoř. D. Kadeřábková. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Chmelík, J. - Porada, V. : *Současný stav uplatnění institutů trestního práva k organizovanému zločinu.* In Bezpečnostní teorie a praxe. Praha : PA ČR, 1998, č. 2, s. 83-94.

Jelínek, J. a kol. : *Trestní zákona trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 24. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2006. Linde Praha, a.s. 2006

Karabec, Z. : *K právním prostředkům boje proti organizovanému zločinu.* Trestní právo, 1999, roč. IV, č. 2, s. 8-13.

Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2001.

Krádeže starožitností a uměleckých děl (v kontextu organizovaného zločinu). Uspoř. L. Gawlik. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995.

Kuchta, J. : *Trestní právo hmotné, zvláštní část.* Brno : Masarykova univerzita 1996

Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 1. vydání. Praha : C.H. BECK, 2005, 568 s.

Legislativa a policie v boji proti organizovanému zločinu. Uspoř. M. Scheinost. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1997.

Marini, M. : *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka.* Linde Praha a.s. 2008

Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha : Melantrich 1989.

Mezinárodní organizovaný zločin v ČR. Uspoř. M. Nožina. Praha : Ústav mezinárodních vztahů 1997.

Musil, J. : *Praní peněz a české trestní právo.* Trestní právo, 1997, roč. II, č.4, s. 9-13.

Nelegální migrace a převaděčství jako jedna z aktivit organizovaného zločinu. Uspoř. M. Scheinost. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995.

Nett, A. : *Ochrana svědků v trestním řízení.* Trestní právo, 1999, roč.IV, č. 5, s. 2-11.

Němec, M. : *Organizovaný zločin.* Praha : Naše vojsko 1995

Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M. : *Trestní právo hmotné I. Obecná část.* 3. přepracované vyd. Praha : Codex 1997.

Novotný, O., Zapletal, J. a kol., *Kriminologie,* Eurolex Bohemia, Praha 2001

Nožina, M. a kol. : *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR.* Praha : Ústav mezinárodních vztahů 1997.

Nykodým, J. : *Praní peněz a povinnost mlčenlivosti.* Bulletin advokacie 1999, č. 2 s. 49-52.

Organizovaná kriminalita v České republice a USA. Uspoř. I. Budka. Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995 a 1996.

Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva. Uspoř. M. Scheinost. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky. Uspoř. V. Baloun. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1999.

Organizovaný zločin v České republice III. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2004.

Organizovaný zločin v dokumentech neapolské konference a v italském právu. Uspoř. M. Scheinost. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1996.

Počítačová kriminalita. Uspoř. S. Musil. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2000.

Potočný, M. a kol. : *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : Panorama 1978.

Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality. Uspoř. M. Cejp a kol. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2001.

Problematika organizovaného zločinu a účinného postupu proti tomuto typu trestné činnosti. Praha : Ministerstvo vnitra 1996.

Prostituce jako jedna z možných aktivit organizovaného zločinu. Uspoř. I. Trávníčková. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995.

Přehled dokumentů Evropské unie, Rady Evropy a Organizace spojených národů vztahujících se k problematice ekonomické kriminality. Uspoř. S. Diblíková a kol. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2001.

Rebro, K.: *Latinské právní výrazy a výroky*. Bratislava : Obzor 1986.

Růžička, M. : *K problematice trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů podle ustanovení § 187a trestního zákona*. Trestní právo, 1999, roč. IV, č. 6, s. 8-13.

Scheinost, M.: *Organizovaný zločin - pojetí, vývoj a opatření mezinárodního společenství*. Právní praxe, 1998, roč. XLVI, č. 6.

Scheinost, M. a kol. : *Výzkum struktury, forem a možností postihu organizovaného zločinu v České republice*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1997.

Šámal, P. - Růžička, M. - Novotný, F. - Doucha, J. : *Přípravné řízení trestní*. Praha : C.H.Beck 1997.

Účinnost právních prostředků proti organizovanému zločinu. Uspoř. M. Cejp. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1999.

Vantuch, M. : *K ochraně svědků v praxi*. Bulletin advokacie 1994, č. 10, s.19-26.

Vydírání jako jedna z forem organizovaného zločinu. Uspoř. M. Cejp. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1995.

Výzkum organizovaného zločinu v České republice II. Uspoř. M. Cejp. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci 1999.

Zapletal, J. a kol. : *Kriminologie I. a II*. Praha : PA ČR, 1996.

V práci bylo dále použito vlastních poznatků autora z výkonu advokacie a rozhodovací praxe soudů.

Výskyt vybrané trestné činnosti v ČR a počet osob za ni odsouzených v letech 1997-2008

Zdroj : Ministerstvo spravedlnosti

Rok	1997	1998	1999	2000	2000	2001	2001	2002	2002	2003	2003	2004	2004	2005	2005	2006	2006	2007	2007	2008	2008			
Paragraf odsouz. skutky	34	29	50	41	80	68	54	48	58	51	26	31	20	28	23	31	24	38	24	109	27	49	51	51
odsouz. skutky	98	138	88	120	88	122	68	85	83	94	108	124	53	66	74	90	82	93	82	117	45	109	51	75
odsouz. skutky	0	0	0	0	1	7	0	0	2	2	0	0	0	0	10	10	9	9	9	183	21	121	15	80

Summary

In the essay titled „Organized crime (assorted criminological and criminal-law aspects of organized crime)” the author analyzes the incidence of this anti-social phenomenon itself from its earliest manifestations, tackles the causes as well as social conditions supporting its expansion. He approaches in detail two common definitions of organized crime as well as the creation of an organized criminal group in its various phases. The author creates a model type of the perpetrator; he depicts specific characteristics which predestinate the perpetrator to organized criminal activity, as well as characteristics of victims of the perpetrator.

The essay analyzes in detail various demonstrations of organized crime in the society, ranging from illegal drugs and weapons trafficking, traffic in explosives and radioactive material, racketeering, terrorism, thefts of motor vehicles and their trading, thefts of art works and antique articles and their trading, falsification, “handling of people”, corruption, white collar crimes, criminal activity in the process of privatization, tax crime, cyber crime, traffic in human organs and traffic in animals and plants. According to the author, the act of the perpetrator is, in each of the categories described, subordinate to the specific provision of the Penal Law.

Further, the author discusses the tools used by the state to deal with organized crime; he gives specific examples of the means by which the state fights against this negative phenomenon. He does not, however, consider complete eradication of organized crime to be the ultimate goal – he understands such attempts as rather utopian.

In the conclusion the author describes an ideal state of social functioning, namely organs of the state mechanism under the rule of which there would not be space for organized crime in the society. He uses the fact that the essay was worked on for ten years. It is thus possible to compare the effectiveness of some of the state's methods in dealing with organized crime, the reaction of the court and, in particular, how the specific efforts were reflected in statistical data. He mentions also the future tools of the state, namely the new Penal Law. Simultaneously, however, the author criticizes several intended precautions associated with organized crime, for example the institute of the agent-provocateur or crown evidence, considering them as unnecessary, and rather points out full application of the current tools as being far more effective.

Finally, the author poses several questions for the potential perpetrator of organized crime, arriving at the theory that the perpetrator could answer all these questions positively. According to the author, this means that fighting organized crime in the past ten years has not only had little effect, but worse, that organized crime has become a common phenomenon which, for the present, continues to win over the state.

Organizovaný zločin = Organized crime